

Filozofická fakulta Univerzity Palackého

**Komparativní analýza signálů ironie v českých
překladech románu *Dobrodružství Huckleberryho
Finna***

(Bakalářská práce)

2023

Pavína Fišerová

Filozofická fakulta Univerzity Palackého
Katedra anglistiky a amerikanistiky

**Komparativní analýza signálů ironie v českých
překladech románu *Dobrodružství Huckleberryho
Finna***

**Comparative analysis of signals of irony in Czech
translations of the novel *The Adventures of
Huckleberry Finn***

(Bakalářská práce)

Autor: Pavlína Fišerová

Studijní obor: Angličtina se zaměřením na komunitní tlumočení a překlad

Vedoucí práce: Mgr. Jitka Zehnalová, Dr.

Olomouc 2023

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla úplný seznam citované a použité literatury.

V Olomouci dne: 10.5.2023

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala své vedoucí práce, Mgr. Jitce Zehnalové, Dr., za to, že se ujala vedení mé bakalářské práce, a za užitečnou zpětnou vazbu a poskytnutou pomoc při psaní.

Seznam zkratk a vysvětlivky

CJ = cílový jazyk

CT = cílový text

ST = source text

TT = target text

VT = výchozí text

Seznam tabulek, grafů a příloh

Seznam tabulek:

Tabulka č. 1: Výskyt druhů ironie v originále románu *Dobrodružství Huckleberryho Finna*

Tabulka č. 2: Signalizace ironie v originále románu *Dobrodružství Huckleberryho Finna*

Tabulka č. 3: Signalizace ironie v překladu Františka Gela

Tabulka č. 4: Signalizace ironie v překladu Jany Mertinové

Tabulka č. 5: Počet případů použití více než jednoho signálu ironie

Seznam grafů:

Graf č. 1: Procentuální zastoupení výskytu druhů ironie v originále románu *Dobrodružství Huckleberryho Finna*

Graf č. 2: Celkový součet signálů ironie v originále románu *Dobrodružství Huckleberryho Finna*

Graf č. 3: Celkový součet signálů ironie v překladu Františka Gela

Graf č. 4: Celkový součet signálů ironie v překladu Jany Mertinové

Seznam příloh:

Příloha č. 1: Tabulka příkladů ironie

Příloha č. 2: *Dobrodružství Huckleberryho Finna*

Obsah

Úvod.....	9
1. Ironie	11
1.1 Definice ironie	11
1.1.1 Oběť ironie	12
1.1.2 Historie ironie.....	14
1.2 Porovnání ironie s jinými jazykovými prostředky	14
1.2.1 Metafora	15
1.2.2 Sarkasmus	15
1.2.3 Alegorie, bajka a slovní hříčka.....	16
1.3 Dělení ironie	16
1.3.1 Rozdělení podle Wayne C. Bootha	17
1.3.2 Rozdělení podle D. C. Muecka	17
1.3.3 Rozdělení podle Kathariny Barbe	19
1.4 Signály ironie	19
1.4.1 Kroky při rozpoznání ironie	20
1.4.2 Signály mluvené ironie	21
1.4.3 Signály v psaném textu	22
2. Překlad ironie	23
2.1 Problematika překladu ironie	23
2.2 Metody pro překlad ironie	24
3. Román <i>Dobrodružství Huckeberryho Finna</i>	26
3.1 Mark Twain	26
3.2 Vybraní překladatelé	27
3.2.1 František Gel	27
3.2.2 Jana Mertinová.....	28

3.3	Děj románu <i>Dobrodružství Huckleberryho Finna</i>	29
4.	Analýza signálů ironie v románu <i>Dobrodružství Huckleberryho Finna</i>	31
4.1	Metodologie.....	31
4.2	Kvantitativní analýza.....	32
4.2.1	Originál románu <i>Dobrodružství Huckleberryho Finna</i>	32
4.2.2	Překlad Františka Gela	36
4.2.3	Překlad Jany Mertinové.....	37
4.3	Kvalitativní analýza.....	41
	Závěr	51
	Summary	53
	Bibliografie	55
	Anotace	60
	Annotation.....	60

Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá porovnáním dvou českých překladů ironie v románu *The Adventures of Huckleberry Finn* amerického spisovatele Marka Twaina. V českém překladu je tento román znám pod názvem *Dobrodružství Huckleberryho Finna* a ke komparaci jsem si vybrala překlad Františka Gela z roku 1954 a překlad Jany Mertinové, který je z roku 2007. Za těchto více než 50 let se změnily překladatelské postupy i přístup k překladu ironie, proto se tato práce zaměřuje na zkoumání způsobu, jakým se vybrané překlady liší v překladu ironie, konkrétně v překladu jejích signálů. Práce se zabývá komparativní analýzou překladů a dává si za cíl zodpovědět otázku, jestli se přístup k překladu ironie v průběhu času změnil a jakým způsobem se změnil, jak byla ironie v jednotlivých verzích signalizována a jestli se jednotlivé překlady ve výběru signálů shodují nebo ne.

S ironií se setkáváme v běžném životě a hovoru každodenně. V Oxford Learner's Dictionary je ironie definována jakožto „použití slov tak, aby vyjadřovala opak toho, co si člověk opravdu myslí“¹. Přestože se na první pohled může zdát, že se jedná o jasnou definici, tak i přesto je pro mnoho lidí často obtížné ji rozpoznat a odhalit její význam. Můžeme tedy říct, že se z tohoto hlediska jedná o problémový fenomén, ale nejen samotné rozpoznání je obtížným úkolem. Jak píše Mateo (1995, s. 171–172), tak i při snaze o definování ironie se setkáváme s velkými problémy, a proto tato práce poskytuje náhled do dané problematiky ironie a jejího překladu.

Aby bylo možné ironii rozeznat a analyzovat, potřebujeme chápat nejen slova samotná, ale také jejich kontext. Studium ironie tedy spadá pod kontextem se zabývající pragmatickou rovinu jazyka, jak zmiňují ve svém článku i Sperber a Wilson (1981, s. 316–317). Pragmatickou teorií z jejíhož úhlu lze pak ironii

¹ „the use of words that say the opposite of what you really mean“
Pokud není uvedeno jinak, pak jsou použité citace přeloženy autorkou této bakalářské práce.

studovat je teorie mluvních (řečových) aktů, jejíž hlavními jmény jsou J. L. Austin, který ji vytvořil, a J. R. Searle, který ji upravil. Podle této teorie „veškerá lingvistická komunikace zahrnuje lingvistické akty“² (Searle, 1969, s. 16). Austin mluvní (řečový) akt rozdělil na tři části, lokuční, ilokuční a perlokuční. Lokučním aktem je samotné pronesení výpovědi, zatímco akt ilokuční vyjadřuje řečníkův zamýšlený význam dané výpovědi. Za třetí akt označil perlokuční akt, výsledný efekt na posluchače (Austin, 1962, s. 98–101). Tato bakalářská práce se zabývá ilokučním aktem, tím, zda zamýšleným významem dané výpovědi je ironie. Ilokuční akt může být indikován i mimotextovými informacemi, jako je například žánr díla či styl autora, a textodruhovými signály (Fišer, 2009, 102–104). Ve své analýze se ale budu zabývat jen indikátory jazykovými.

V teoretické části je nejdříve nastíněno, jak lze ironii správně a uceleně definovat a jak ji lze rozdělit a odlišit od jiných rétorických figur. Poté se práce zabývá způsoby, jakými bývá ironie v psaném či mluveném textu signalizována, jelikož i zde dochází ke značným problémům. Nekula poznamenává, že „ironickým ‚signálem‘ se může stát fakticky cokoli“ (1991, s. 10). Z tohoto důvodu je těžké ironii rozpoznávat od jiných figur, a také ji i překládat. Dále je proto probírána otázka problematiky a způsobu překladu ironie v textu. Na závěr teoretické části je přiblížen samotný román *The Adventures of Huckleberry Finn*, jeho hlavní děj, autor a vybraní překladatelé.

Praktická část se zabývá analýzou vybraných překladů. Ironie je rozdělena podle druhu a následně analyzována na základě způsobu signalizace. V kvantitativní části se pak komparují výsledky výskytu jednotlivých signálů mezi originálem a oběma překlady a dochází se k závěrům ohledně toho, jaké signály ironie byly použity v originále a obou překladech a zda se v obou překladech jednalo o stejné signály nebo dává jedna verze přednost jiným signálům a strategiím než ta druhá. Kvalitativní část práce pak demonstrovuje dané výsledky na konkrétních příkladech.

² „all linguistic communication involves linguistic acts“

1. Ironie

1.1 Definice ironie

Ironie je jazykový prostředek, který je v běžných konverzích používán takřka denně. Stejně tak často lze slyšet popis, že je něco „ironie“ či že nějaká situace je „ironická“. Z tohoto důvodu by se mohlo zdát, že každý člověk ví, co toto označení znamená, a že získat či formulovat definici ironie je jednoduché. Získat definici ironie je velmi jednoduché ale zároveň i velmi složité. Na jednu stranu i laik dokáže intuitivně ironii rozpoznat, použít v hovoru i dodat definici, že se jedná o skrytý opačný význam toho, co si myslíme. Dle mnoha jazykovědců je ale nesprávná, nejasná a neúplná. Prvním problémem je, že podobně je možné definovat i další jazykové prostředky, jako jsou podle Bootha (1974) například metafora, metonymie, přirovnání, synekdocha či alegorie, ty také pracují se skrytým významem (s. 7). Další kritikou této definice je, jak zmiňují Sperber a Wilson, že „existují zjevné protipříklady tvrzení, že ironický výrok vždy sděluje opak toho, co je doslovně řečeno“³ (1992, s. 54). Mezi ně můžeme řadit například *ironické zeslabení* (ironical understatement), při kterém není skrytý význam opakem použitých slov, ale jen oslabení jejich významu (s. 54–55).

Odborníci se tedy shodují v otázce, co správnou definicí ironie není, nejsou si však jisti, jak být definována může. Muecke (2020) ironii definuje jako dva náhledy, jak vnímat jednu situaci. Prvním náhledem je nižší úroveň situace, která zahrnuje standardní význam daného výroku, který je ale falešný. Druhým náhledem je pak vyšší úroveň situace, tedy to, co mluvčí doopravdy svým výrokem myslel. Tyto dva náhledy jsou pak v rozporu. Podmínkou je podle něj ale *nevinnost*, tedy fakt, že obě ironie existenci druhého způsob interpretace, vyšší úroveň, nezaznamená, nebo mluvčí předstírá, že daná vyšší úroveň vůbec neexistuje (s. 19–21). Přestože

³ „there are obvious counterexamples to the claim that an ironical utterance invariably communicates the opposite of what is literally said”

teorii, že je ironie založená na dvou úrovních a dvou významech, z nichž jeden je zamítnut, podporuje mnoho odborníků, tak není obecně uznávaná. Například teorie zmínky (Sperber a Wilson, 1981) tento postoj vyvrací (Attardo, 2000a, s. 797).

S tím, že přetvářka je důležitou součástí definice ironie, souhlasí i Grice, který zmiňuje důležitost přetvářky a toho, že je rozpoznána, ale není na ni schválně příliš upozorňováno (1978, s. 54). Tato myšlenka byla dále rozvíjena Clarkem a Gerrigem v jejich článku *On the Pretense Theory of Irony*. Jejich teorie spočívá v tom, že při použití ironie vždy dochází k přetvářce. Když mluvčí používá ironii, předstírá, že ironii vůbec nepoužívá a že jeho posluchači ironii nedetekují. Cílem mluvčího ale je, aby posluchači ironii úspěšně rozpoznali (1984, s. 121).

Grice pak ironii definuje jako jev, při kterém mluvčí schválně očividně porušuje jednu z jeho konverzačních maxim, a to první maximu kvality (1975, s. 53), která zní „neříkej nic, o čem si myslíš, že to je lež“⁴ (s. 46). S touto definicí pak nesouhlasí Sperber a Wilson, podle kterých to není dostatečná definice, a proto ji doplňují o svou teorii. Ta říká, že všechny ironické výpovědi jsou definovány tím, že to jsou zmínky určité předešlé výpovědi, ať už se jedná o výpověď samotného původce ironie, posluchače, dané jiné osoby či osoby nespécifikované nebo neznámé (1981, s. 309–314).

Na základě výše probíraných poznatků tato bakalářská práce pojem ironie používá ve smyslu rozporu mezi doslovným významem výpovědi a tím, co je myšleno a očekáváno.

1.1.1 Oběť ironie

V předchozí podkapitole byla zmíněna přítomnost oběti v ironii, proto je třeba vysvětlit, co tento pojem znamená. Muecke ve své knize *The Compass of Irony* (s.

⁴ „do not say what you believe to be false“

34–39) za oběti ironie považuje ty, kteří se do ironické situace dostali nevědomky. Rozlišuje hned několik druhů obětí:

- oběť, která je příjemcem či zdrojem ironie.
- oběť, která nerozpozná, že se jedná o ironii či ironickou situaci.
- oběť, která rozpozná, že se jedná o ironii či ironickou situaci.

Rozdělením obětí se zabývali i Sperber a Wilson v rámci své teorie zabývající se ironií jako zmínkou předešlé výpovědi. Podle nich, pokud je v ironickém slovním spojení zmínka výpovědi nspecifikované či neznámé osoby, pak daná ironie oběť nemá. Původce totiž neexistuje nebo je alespoň neznámý, a tak se nemůže cítit vyloučen. Pokud je ale původce zmínky znám, pak je zdrojem ironie, a tedy i obětí. Obětí může být také posluchač, který je původcem zmínky, což Sperber a Wilson označují jako užití sarkasmu. Existují pak i případy ironie, kdy původce ironie zmiňuje sám sebe, je sám obětí své vlastní ironie (1981, s. 314).

Přestože podle mnohých odborníků není oběť podmínkou pro vznik ironie, je třeba poznamenat, že je častým produktem, který ostatním zúčastněným přináší pocit nadřazenosti nad obětí. Jak poznamenávají Sperber a Wilson, ať je člověk v rozpoznání ironie sebezkušenější, tak si stále nemůže být nikdy stoprocentně jist, že záměr mluvčího pochopil správně (1992, s. 67). Jelikož tedy na sebe posluchači berou toto riziko, mají pak o to větší pocit zadostiučinění, když ironii rozpoznají a pochopí. Existuje ale i jiný úhel pohledu, ironie může také stmelovat posluchače, kteří ji pochopili, a vytvořit mezi nimi solidaritu (Roy, 1981, s. 409–410).

Několik způsobů, jak se dívat na oběti ironie, vzniká i z pohledu toho, jak ironii přijme. Daná oběť může reagovat různými způsoby. Ironie, která byla zamýšlena řečníkem jako vtipná poznámka, může být v mnohých případech příjemcem přijata humorně, ale zároveň, pokud se oběti zdá nevhodná, nemusí být přijata s humorem vůbec. Tomuto fenoménu, kdy příjemce humornou poznámku vezme vážně, Drew (1987) říká vážné reakce na škádlení (po-faced receipts of teases). Mezi ty může patřit celá škála reakcí, a to od úplného zamítnutí poznámky, zamítnutí poznámky s přijetím humoru, opominutí poznámky, až po částečné přijetí humoru s odmítnutím samotné poznámky (s. 219–223).

1.1.2 Historie ironie

Pro pochopení současné situace v ironii je třeba si říci, jakým způsobem se ironie vyvíjela v průběhu času. O tom, jak ironii definovat se nemohou dohodnout nejen jazykovědci posledních let, tento rozkol probíhá už od samého počátku, a tak ironie v průběhu let nabírala různé významy.

Historie ironie sahá až do starověkého Řecka, což ale není překvapivé, jelikož samotné slovo ironie pochází ze starořeckého slova „eironeia“ či „eiron“, což byl typ postavy ve starořeckém dramatu, jehož funkcí bylo zastrít pravdu, z čehož se vyvinul koncept ironie jako zastírání. Až později, v Sokratovských dialozích a dílech Aristotela, bylo slovo ironie použito ve smyslu dvojího významu a stalo se řečnickou figurou (Colebrook, 2004, s. 1–5).

Poté přišlo období středověku, kdy se v Evropě ironii velký význam nepřikládal, a pro ironii tak stále ještě například v angličtině neexistovalo pojmenování (Muecke, 1970, s. 16), což ale samozřejmě neznamená, že samotná tato figura již předtím nebyla lidmi používána. V období renesance se pak ke spisovatelům dostalo Sokratovo pojetí ironie, které se začalo rozšiřovat a vyvíjet (Colebrook, 2004, s. 6–7). Ironie dostala význam, který se do určité míry zachoval až dodnes, tedy říkání opaku toho, co si člověk myslí. Ve větší míře se tato rétorická figura začala využívat později, v 18. století a na začátku 19. století, kdy se její význam a pohled na ni znovu změnil a začalo se o ironii přemýšlet jako o figuře, která vzniká přirozeně a která může být analyzována a pozorována (Muecke, 1970, s. 17–19).

1.2 Porovnání ironie s jinými jazykovými prostředky

Jelikož je známá definice ironie tak nedostačující a široká, tak dochází k jejímu prolínání s definicemi dalších jazykových prostředků. Tento zmatek je způsoben i tím, že mnoho z nich lze využít při ironii a že „ironie není rozpoznatelná ze své

jazykové formy samotné⁵ (Sperber a Wilson, 1992, s. 69). V této podkapitole budou proto rozdíly mezi jazykovými prostředky nastíněny.

1.2.1 Metafora

Velmi často se definice ironie plete s definicí metafory, kterou lze, stejně jako ironii, popsat jako jazykový prostředek, při kterém posluchač zavrhne základní význam výpovědi za účelem nalezení významu skrytého. Rozlišení také komplikuje fakt, že metafora, stejně jako mnohé další jazykové prostředky, může být použita s ironickým zabarvením. Jak ale píše Booth ve své knize *A Rhetoric of Irony*, tak zatímco u obou fenoménů dochází ke snaze najít nový skrytý význam, tak jen u ironie dochází i k dalšímu kroku. Za tento krok označuje snahu o pochopení účelu mluvčího (s. 22–26).

1.2.2 Sarkasmus

Definičně se s ironií překrývá i sarkasmus. Podle Pola se oba prostředky sice používají jako způsob kritiky, ironie se o to ale snaží více vyhýbavým způsobem. Původce ironie tak může odmítnout zodpovědnost za svou kritiku a sám se kritice vyhnout (2004, s. 114). Aby si mluvčí při použití ironie zachoval tvář, nekritizuje silně a přímo. V některých případech ani nechce, aby oběť ironické kritiky věděla, že je kritizována. Mluvčí se tedy nesnaží ukázat oběti svůj postoj, naopak se ho před ní snaží zatajit, ale zároveň dát dostatečně najevo pro nezaujaté účastníky (Barbe, 1995, s. 11).

⁵ „irony [is] not recognisable from [its] linguistic form alone”

Jak ale Attardo podotýká, odborníci se nedokáží shodnout na tom, jestli je sarkasmus vůbec odlišný od ironie nebo je jen jejím agresivním druhem (2000a, s. 795). Muecke například sarkasmus zařazuje jako jeden z druhů ironie, *neskrývanou ironii*, kdy si oběť ironie uvědomuje, že je obětí a mluvčí počítá s tím, že nemůže svou ironii zamaskovat či zvrátit (2020, s. 20). Z tohoto lze usoudit, že ironie a sarkasmus si mají ze všech těchto prostředků nejbliže a jejich rozlišení je proto nejtěžší.

1.2.3 Alegorie, bajka a slovní hříčka

Booth se zabývá rozdílem mezi ironií a alegorií, bajkou a slovní hříčkou. Uvádí, že u ironie, alegorie i bajky dochází k odkrývání druhého významu. Hlavním rozdílem mezi nimi ale je vztah doslovného významu s tím skrytým. U ironie dochází k odkrývání významu, který s tím původním do jisté míry nesouhlasí, zatímco u alegorie a bajky nedochází k odkrývání opačného významu, ale významu, který doplňuje ten původní, není s ním tedy nikterak v rozporu. Později zmiňuje i slovní hříčku, u které dochází ke stejným závěrům jako u alegorie a bajky. Při rozpoznávání slovní hříčky nedochází k zamítnutí původnímu významu, ale k jeho obohacení o význam další (1974, s. 24–26).

1.3 Dělení ironie

Pro celkové pochopení ironie a pro její úspěšnou analýzu a překlad je důležité pochopit, že ne každá ironie je stejná. Za různých podmínek, pomocí různých prostředků a na různých úrovních vznikají odlišné případy ironie. Tato podkapitola se proto věnuje rozdělení různých druhů ironie. Jelikož i rozdělit ironii je pro odborníky složité, tak existuje mnoho rozdělení a pojmenování. Dále následuje výčet několika základních rozdělení ironie.

1.3.1 Rozdělení podle Wayne C. Bootha

Booth zavádí hned několik rozdělení ironie. Hlavním rozdělením, na které se zaměřuje, je rozlišení mezi *ironií stabilní* (stable irony) a *nestabilní* (unstable irony). *Stabilní ironii* definuje jako úmyslně vytvořenou ironii, jejíž skrytý pravý význam v určité míře nesouhlasí s doslovným významem či kontextem a zároveň navádí posluchače jen k jedné určité interpretaci (1974, s. 5–10). Na druhou stranu, při použití *nestabilní ironie* neexistuje daná určitá interpretace skrytého pravého významu a účelu autora, je na posluchači si zvolit jeden význam z mnoha možností (s. 240–241).

Kromě tohoto rozdělení se také zabývá rozdělením na *otevřenou ironii* (overt irony) a *skrytou ironii* (covert irony), což vysvětluje jako škálu, kde na jedné straně stojí případy ironie, u kterých je očividné, že se jedná o ironii, a na druhé straně stojí ty, které jsou co nejvíce před příjemci ukryty (s. 234).

Jeho posledním rozdělením je pak na *lokální* (local irony) a *nekonečnou ironii* (infinite irony), které se rozsahem dané ironie. *Lokální ironie* se zabývá specifickým časoprostorem, zatímco *nekonečná ironie* nelze být podle těchto kritérií specifikována, jelikož se zabývá životem a vesmírem celkově (s. 243–253).

1.3.2 Rozdělení podle D. C. Muecka

Muecke v knize *The Compass of Irony* rozlišuje *ironii verbální* (verbal irony) a *ironii situační* (situational irony). K tomu, aby vznikla *verbální ironie* je potřeba ironii vyjádřit jazykovými prostředky, naopak při *situační ironii* nejsou zdrojem ironie slova mluvčího, ale samotná situace, která disponuje ironickými prvky (s. 42–53). Přestože je ale zdrojem ironie situace, tak *situační ironie* bývá signalizována lingvisticky (Skorov, 2009, s. 94). Dále pak Muecke (2020, 42–53)

dělí *verbální ironii* podle toho, do jaké míry je ironie skrývaná, na *otevřenou ironii* (overt irony), *skrytou ironii* (covert irony) a *osobní ironii* (private irony), a podle vztahu mluvčího s jeho ironií na *neosobní ironii* (impersonal irony), *sebepodceňující ironii* (self-disparaging irony), *naivní ironii* (ingénu irony) a *dramatickou ironii* (dramatized irony).

Mueckeho rozdělení verbální ironie podle míry skrývání je velmi podobné s rozdělením Bootha. Oba rozeznávají *otevřenou ironii* (overt irony) a *skrytou ironii* (covert irony). *Otevřenou ironii* (overt irony) Muecke definuje tak, že dochází k použití ironie, o kterém ví nejen čtenář, ale může o něm vědět i samotná oběť ironie. Mluvčí ironie tedy dává velmi jasně najevo své úmysly a názory. Obvykle je proto stručná a úderná. Naopak *skrytá ironie* (covert irony) není dávána najevo tak očividně, protože má být rozpoznána jen určitými lidmi. Mluvčí tedy více skrývá, že ironii vůbec použil. Muecke na rozdíl od Bootha ještě přidává extrémní druh, *osobní ironii* (private irony), která nemá být zaznamenána ani rozpoznávána nikým kromě mluvčího (s. 54–60).

Jedním z druhů ironie, který vyjadřuje vztah mluvčího se svou ironií, je *neosobní ironie* (impersonal irony), při které nezáleží na tom, kdo ironizuje, jen na vyřčených slovech samotných. Naopak při *sebepodceňující ironii* (self-disparaging irony) je osoba mluvčího velmi důležitá, jelikož do ironie zapojuje svou předstíranou hloupost či neznalost (s. 61–62). Při *naivní ironii* (ingénu irony) mluvčí nepoužívá sebe a svou osobnost, ale používá postavu prostáčka, který „vidí to, k čemu jsou i chytří slepí, nebo nedokáže pochopit jejich mylné argumenty“⁶ (s. 62). Posledním typem je pak *dramatická ironie* (dramatized irony), kdy je mluvčí úplně nepřítomen, ironická je samotná životní situace (s. 62).

V praktické části této bakalářské práce se pracuje s Mueckeho základním rozdělením na *verbální ironii* a *situační ironii*. Toto rozdělení bylo vybráno, jelikož se jedná o nejznámější rozdělení a jelikož se pro danou analýzu nejlépe hodí. Důraz

⁶ „sees what the clever ones are blind to, or cannot be brought to comprehend their sophistries”

se u těchto ironií klade na vyjádření jazykovými prostředky, což je také oblast, na kterou se v analýze zaměřuji.

1.3.3 Rozdělení podle Kathariny Barbe

Barbe rozeznává *příležitostnou ironii* (nonce irony), kdy je použito slovní spojení, které je v danou chvíli vytvořeno a využito jako ironie jednorázově v daném kontextu, v jiných případech toto slovní spojení ironicky nevyznívá. Dále představuje *běžnou ironii* (common irony), která se jako ironie využívá běžně, a proto tato slovní spojení mívají ironický význam i v jiných kontextech. Barbe k tomuto výčtu ještě přidává *doslovné výroky* (literal utterances), při kterých nedochází k rozporu mezi doslovným a skrytým významem, ale také mohou být chápány jako využití ironie (1995, s. 17–24). Později také dodává, že *příležitostná ironie* se překládá hůře než *ironie běžná* (s. 149). To může být zdůvodněno tím, že jelikož se v ironickém kontextu slovní spojení *běžné ironie* vyskytují často, tak už mají v daném cílovém jazyce (dále jen CJ) svůj ekvivalent, který má stejné ironické vlastnosti, zatímco u *ironie příležitostné* se tyto vlastnosti musí v CJ teprve vytvořit.

Barbe ještě přidává rozdělení mezi *explicitní ironii* (explicit irony) a *implicitní ironii* (implicit irony). Rozdíl mezi nimi je v tom, jestli je ironie vyjádřena otevřeně nebo ne (s. 131–140), což je opět velmi podobné Mueckeho a Boothově rozdělení na *otevřenou ironii* (overt irony) a *skrytou ironii* (covert irony) jen s tím rozdílem, že na rozdíl od Muecka nepřidává zvlášť kategorii *osobní ironie* (private irony).

1.4 Signály ironie

Pro zkoumání a překlad ironie je důležité pochopit, pomocí čeho vůbec dokážeme ironii rozpoznat. Mluvčí při použití ironie podstupují riziko, že ironie nebude vůbec

zaznamenána nebo že bude interpretována špatně. Podstupují riziko, že budou ve své snaze neúspěšní. Aby příjemci rozpoznali a rozklíčovali danou ironii, potřebují vodítka, která je k jiným interpretacím dovedou. Stejně tak, aby byl překladatel v překladu ironie úspěšný, musí ji být schopen z daných vodítek poznat. Tato vodítka jsou známá jako signály ironie. Ironie nemá jednotnou strukturu, která by příjemcům bezpečně poradila, jaké má původce ironie pohnutky, proto je důležité ironii signalizovat. Sperber a Wilson poznamenávají, že rozpoznání ironie závisí na třech faktorech: jazykové formě, informacích sdílených mezi mluvčím a posluchači a předpokladu posluchačů, že mluvčí mluví k věci (1992, s. 76). Barbe pak dodává, že důležitým faktorem v rozpoznání ironie jsou i rozdíly ve vnímání a užití ironie mezi různými kulturami (1995, s. 5). Pokud je mluvčí součástí jiné kultury než posluchači, pak je větší šance, že ironie nebude zachycena či správně pochopena. Tento fakt je jedním z důvodů, proč je ironii problémové překládat. Způsoby vyjadřování ironie v různých jazycích mohou být totiž odlišné.

1.4.1 Kroky při rozpoznání ironie

Před rozdělením samotných signálů je třeba zjistit, jak celý proces rozpoznání ironie funguje. Booth detailně popisuje proces rozpoznání *stabilní ironie* a rozděluje ho do čtyř souběžně probíhajících kroků. Tento proces začíná tím, že posluchač dochází k uvědomění, že doslovný význam výpovědi není tím jediným a zamýšleným významem. To ho poté na základě znalostí okolností vede k zavrnutí doslovného významu. Ve druhém kroku se poté posluchač snaží přijít na to, co bylo zamýšleným významem mluvčího, a proto přichází s možnými interpretacemi. Následuje třetí krok, kdy posluchač shromáždí znalosti, které má nebo předpokládá o mluvčím a jeho přesvědčeních. To ho vede ke čtvrtému a poslednímu kroku, kdy se na základě předešlé analýzy situace rozhodne, která z předem vybraných interpretací je ta správná (1974, s. 10–12).

Detailně se rozpoznáním ironie zabývá i Attardo (2000b). Ten rozděluje proces poznání ironie jen do dvou fází, které jsou ale odlišné než u Bootha. V první fázi dochází k pochopení doslovného významu a jeho následnému přijetí, což je fáze,

se kterou Boothův proces nepočítá, ten začíná uvědoměním si skrytého významu. V Attardově druhé fázi posluchač pomocí signálů rozpozná, že doslovný význam není ten zamýšlený, a dostává se k významu skrytému. Upozorňuje ale, že rozpoznání existence skrytého významu neznamená, že posluchač také pochopí, co skrytým významem je (s. 5). Tuto fázi lze připodobnit k Boothově prvnímu a druhému kroku, zbylé dva kroky z Attardova popisu nelze určit, jestli se shodují s Boothem.

Čím se ale kroky při rozpoznání ironie nezabývají je, jak posluchač dochází k uvědomění, že musí hledat skrytý význam. K tomu je potřeba vodítek neboli signálů, které na ironii upozorňují. Je třeba mít ale na paměti, že přestože jsou signály pro rozpoznání ironie využívány často, nejsou nutné k tomu, aby ironie existovala, jen je těžší ji rozpoznat (s. 7; Barbe, 1995, s. 76).

1.4.2 Signály mluvené ironie

Ironie je častým jevem v mluvené řeči, a tak existují signály, které jsou specifické pro ironii mluvenou. Jedním ze způsobů, jak naznačit ironii v mluvené řeči, je neverbálně, paralingvistickými prostředky. Mezi ty Cutler řadí rovnou intonaci, nasalizaci ironické části textu, změnu délky přízvukných slabik či pomalejší mluvu (1974, s. 117). Attardo pak také zmiňuje extralingvistické prostředky, tedy různá pohybová gesta (2000b, s. 7–9). Booth mezi ně uvádí například mrkání, šťouchání či jiné pohyby přivolávající pozornost k tomu, že v mluvě dochází k netradičnímu použití jazyka (1974, s. 53).

Ne vždy ale způsob mluvy musí poukazovat na použití ironie. V některých případech mluvčí ironii zamýšlí, ale ve své realizaci jazyka toto nezohledňují, pak se posluchači musí soustředit na jiné poskytnuté signály, které naznačují ironické použití řeči (Sperber a Wilson, 1981, s. 301; Roy, 1981, s. 407–408).

1.4.3 Signály v psaném textu

Signály, které lze nalézt v psaném textu, jsou ty, které jsou pro tuto práci stěžejní, jelikož analyzovaným materiálem je psaný text. Následující signály byly proto posbírány a sestaveny tak, aby sloužily rozdělení použitých signálů ironie a následné analýze.

Při použití ironie jsou v textu obvykle použity signály, které nezohledňují způsob mluvy, v psaném textu totiž nelze mluvu slyšet a mluvčího gesta vidět. Fonologické jevy signalizující ironii v psaném textu mohou ale být vyjádřeny graficky, tedy naznačením fonologických signálů speciálními efekty písma (Attardo, 2000b, s. 9). Důraz nebo speciální intonace v řeči proto mohou být v textu naznačeny například druhem písma, kurzívou, tučným písmem nebo za pomoci barev či velikosti. Zbylé signály ale způsob mluvy nevyužívají.

Attardo zmiňuje i signály, které využívají rovinu morfologickou, kde zahrnuje různé výrazy, které na ironii upozorňují (s. 9). Ghosh a Muresan pak morfologické signály ironie kombinují do kategorie morfo-syntaktických signálů. Ty zahrnují zvolání, dovětky či citoslovce, které upozorní na nestandardní významy (2018, s. 589).

Booth jako signál ironie vidí také změnu stylu, jakým postava mluví. Pokud má příjemce znalost ohledně stylu vyjadřování mluvčího či postavy v díle, pak je pro něj jednoduché zaznamenat, když se od svého stylu mluvy odchýlí (1974, s. 67; Sperber a Wilson, 1981, s. 311). Tato změna pak může sloužit jako signál, který oznamuje, že dochází k netradičnímu použití jazyka, například k ironii.

Attardo nakonec zmiňuje jako signál ironie kontext. Rozlišuje bezprostřední jazykový kontext neboli kotext, který signalizuje ironii tím, že je část textu v rozporu se zbylými předcházejícími informacemi. Poté uvádí zbylý myšlenkový, situační a kulturní kontext, který je podle něj spíše než signálem ironie jejím faktorem (2000b, 9–10). Tyto kontextové signály detailněji popisuje Booth, podle kterého lze ironii signalizovat tím, že mluvčí ironie řekne něco, o čem je v reálném světě nebo ve světě daného díla všeobecně známo, že je nesprávné. Čtenáři si proto uvědomí, že toto není autorova mýlka, ale že poukazuje na hloupost dané postavy a na ironii (1974, s. 57–61).

2. Překlad ironie

2.1 Problematika překladu ironie

Teď když víme, jak ironii v textu rozpoznat, je třeba se zaměřit na její překlad, který pro překladatele představuje jazykovou výzvu. Důvodů, proč je překlad ironie problémový, může být hned několik. Mnoho slov a slovních spojení má pro překladatele v CJ již daný stabilní protějšek, který je lehce dohledatelný buď v paměti daného překladatele, nebo ve slovnících. Když pak ale přijde na jazykové fenomény, které kromě svého doslovného významu mají také význam přenesený, specifický pro danou výpověď, pak se ekvivalence formy, obsahu a významu hledá těžko. Obzvlášť těžkou disciplínou je to, jak zmiňuje Moneva, protože existuje jen málo studií, které se přímo zabývají tím, jak se ironie v reálné praxi doopravdy překládá (2001, s. 213). Dagut například ve svém článku zabývajícím se metaforou dochází k závěru, že jelikož se jedná o unikátní a prvotní použití jazyka, tak ekvivalence ani dosáhnout nelze. Jelikož se jedná o unikátní použití jazyka, tak je úkolem překladatele ke každému případu přistupovat individuálně a ekvivalenci vytvořit podle daných kulturních a lingvistických podmínek (1976, s. 24–33).

Mateo (1995) pak uvádí další problémy týkající se překladu ironie. Zmiňuje, že ironie založená na jazyku samotném může být nepřeložitelná, jelikož stejné jazykové obraty nelze v CJ nalézt. To podporuje názor Daguta, že se ekvivalence musí vytvořit individuálně podle dané situace. Dále se Mateo zabývá problematikou kulturních odlišností, tedy tím, že v různých kulturách je ironie samotná vnímána jinak a různé kultury mají různé životní zkušenosti (s. 174). I mnoho dalších autorů se zabývá tím, že velkým problémem pro překlad ironie jsou kulturní odlišnosti mezi danými jazyky a daným publikem. Tyto odlišnosti mohou být velké a překladatel si jich musí být vědom, aby došlo k úspěšnému převedení významu (Pole, 2004, s. 122; Chakhachiro, 2009, s. 32; Clarke a Gerrig, 1984, s. 124).

Mateo také pozoruje, že ironie je problémová i proto, že samotný význam ironické výpovědi je složitá záležitost zahrnující mnoho aspektů. Při jejím překladu je proto třeba dbát nejen na formální podobu slovního spojení, ale také na „úmysl mluvčího,

kontextové informace mluvčího a posluchače, domněnky a předpoklady vyplývající z textu, konotace slov a tak dále“⁷ (1995, s. 174). Pokud však nelze věrně převést všechny tyto aspekty, pak je nejdůležitější, aby byl zachován celkový záměr výpovědi, a to za pomoci jiných vhodných prostředků, než které byly použity ve výchozím textu (dále jen VT) (s. 174). Úmysl mluvčího jako problémovou oblast při překladu ironie prezentuje i Moneva, podle které je pro překladatele hlavní výzvou při potýkání se s ironií to, že právě úmysl mluvčího zůstává skryt, a „překladatel by se měl pokusit úmysl mluvčího pochopit a předat zamýšlený význam a odpovídající implikatury“⁸ (2001, s. 216–220).

2.2 Metody pro překlad ironie

Jak bylo rozebíráno v předchozí podkapitole, tak překlad ironie je problémová oblast, která by měla být odborníky prozkoumávána více do hloubky. Jak totiž poznamenává Skorov, tak hlavním tématem knihy může být její ironie, a pokud není ironie zachována, tak kniha ztrácí svou hodnotu (2009, s. 89). Praktické výzkumy tohoto problému ale existují.

Chakhachiro se ve svém článku *Translating Irony in Political Commentary Texts from English into Arabic* (s. 17) dobírá dvou základních strategií, které se pro překlad ironie používají. Tyto strategie jsou:

- Vyjádření podobné funkce jiným způsobem.
- Nahrazení, přidání či vynechání vyjádření.

Barbe (1995, 166–167) dochází k závěru, že je nepřipustné, aby byla ironie úplně vypuštěna, překladatel vždy musí ironii nějakým způsobem předat, jelikož jinak by

⁷ „the speaker’s intentions, the background knowledge of speaker and listener, the assumptions and presuppositions implicit in the text, the connotations of each word, etc.“

⁸ „the translator should attempt to perceive the speaker’s meaning and convey the intended message and its corresponding implicatures“

nebyl naplněn záměr díla, a tedy i překladu. Přichází tedy s několika způsoby, jak ironii převést:

- Ironie zůstane vyjádřena stejně.
- Ironie je jinak vhodně nahrazena.
- Ironie je oznámena/zesílena indikátorem.
- Ironie je popsána.
- Je zachován výchozí styl.

S metodami pro překlad ironie také přichází Mateo, která zahrnuje většinu způsobů jako výše Barbe a k tomu přidává další. Na rozdíl od Barbe připouští možnost, že ironie může být z textu vypuštěna buď úplně, či nějaká její část, tyto změny jsou ale možné pouze v případě, že je to nevyhnutelné (1995, s. 174). Pokud je tedy v moci překladatele ironii přeložit, pak by se ke změnám a úpravám schylovat nemělo. To se pře také s názorem Monevy, podle které překlad ironie má jeden jediný cíl, docílit v cílovém textu (dále jen CT) co nejpodobnějšího efektu, jako má VT, a to se stejnou lehkostí (2001, s. 220–222). Pokud je tedy ironie vypuštěna či explicitována, jedná se o špatnou překladatelskou praxi. Ironii v CT lze podle Mateo tedy přeložit (s. 175–177):

- Doslovným překladem.
- Ekvivalentním překladem.
- Pomocí jiného druhu ironie.
- Zesílením pomocí indikátoru.
- Explicitněji než ve VT.
- Formou sarkasmu.
- Nepřeložením ironie.
- Vyjádřením jen jedné z možných interpretací.
- Synonymem, které nemá dvojí význam.
- Poznámkou pod čarou.
- Doslovným překladem nevyjadřující ironii.
- Úplným vypuštěním úseku.
- Přidáním ironie, přestože v daném úseku VT není zastoupena.

3. Román *Dobrodružství Huckleberryho Finna*

3.1 Mark Twain

Román *Dobrodružství Huckleberryho Finna* napsal americký spisovatel a novinář Mark Twain, který je sice pod tímto jménem dobře známý, není to ale jeho pravé jméno. Mark Twain se narodil 30. listopadu 1835 jako Samuel L. Clemens. Své dětství strávil ve státě Missouri, který byl v této době otrokářským státem, samotná Twainova rodina otroky vlastnila (Loving, 2010, s. 13–14). Na toto místo a do této doby pak zasadil děj několika svých románů, mezi něž můžeme zařadit i román *Dobrodružství Huckleberryho Finna*. V něm se pomocí ironie snažil poukázat na to, jak je doopravdy s otroky zacházeno, jelikož tuto realitu viděl na vlastní oči (Barksdale, 1984, s. 17).

Mark Twain již od mládí pracoval novinách, jelikož se po smrti svého otce stal tiskařským učněm. Tuto kariéru ale na čas opustil, aby se stal se kormidelníkem na řece Mississippi, o čemž později psal ve své biografii *Život na Mississippi* (The Mark Twain House & Museum). Poté se odstěhoval do státu Nevada, kde se zúčastnil stříbrné horečky a následně se vrátil k novinářině a pod svým pseudonymem Mark Twain začal psát pro místní noviny *Territorial Enterprise* (Loving, 2010, s. 5).

V 60. letech 19. století došlo k jeho proslavení, když dosáhl úspěchů se svou povídkou *Skákavý žabák* a cestopisem *Našinci na cestách* (s. 26). Na začátku 70. let 19. století se oženil a měl dceru a syna, který brzy poté zemřel. S rodinou se odstěhoval do Connecticutu, kde měl další dvě dcery a napsal mnoho svých nejznámějších děl. Mezi ty patří například právě dobrodružné romány s mladými chlapci jako hlavními postavami *Dobrodružství Huckleberryho Finna* a *Dobrodružství Toma Sawyera* nebo *Princ a chudák* zasazený do středověké Anglie. Tyto romány se ve velké míře zabývají kritikou společnosti, otrokářství a rozdíly mezi vrstvami (The Mark Twain House & Museum).

Ke konci svého života měl Mark Twain mnoho problémů, které se poté reflektovaly i do jeho děl, jako například v cestopisu *Podél rovníku*, kde zaznamenává zkušenosti z jeho cest po Evropě. Mark Twain měl v této době problémy s penězi a splácením dluhů, a také mu zemřely dvě z dcer a manželka. Sám poté zemřel 21. dubna 1910 v Connecticutu ve věku 74 let (The Mark Twain House & Museum).

3.2 Vybraní překladatelé

3.2.1 František Gel

Prvním překladem, který je v této bakalářské práci použit, je původní překlad této knihy z roku 1954. Ten byl vytvořen českým překladatelem Františkem Luciánem Feigelem, Františkem Gelem, který se narodil 18. září 1901 a zemřel 17. října 1972. Byl to nejen překladatel, ale i spisovatel a novinář (Městská část Praha 2).

František Gel se narodil v Albrechticích u Krnova, později ale žil v Prostějově, kde studoval na gymnáziu. Jeho studentská léta poté pokračovala na obchodní akademii a na Masarykově univerzitě v Brně, kde studoval na Právnické fakultě, své vysokoškolské studium však nedokončil. Profesně se právníckému řemeslu nikdy nevěnoval, místo toho se dal na novinářinu. Od roku 1924 byl pak součástí *Lidových novin*, kde se zaměřoval zejména na právní a soudní tematiku. Poté svou kariéru přesunul do nakladatelství a vydavatelství *Melantrich*. S příchodem druhé světové války byl nucen odejít do zahraničí a stal se vojenským zpravodajem ve Velké Británii a Francii. Zpět do Čech se vrátil po druhé světové válce a stal se redaktorem *Československého rozhlasu*. V 50. a 60. letech poté působil jako profesor žurnalistiky na Univerzitě Karlově (Městská část Praha 2; Obrys-Kmen).

V průběhu svého života se František Gel věnoval také spisovatelské a překladatelské činnosti. Jako autor se věnoval především literatuře faktu. Ve své knize *Syn Napoleonova seržanta* nastínil život francouzského chemika a biologa Louise Pasteura, v knize *Internacionála a Marseillaisa* naopak rozebíral životy

tvůrců těchto písní a v knize *Přes práh vesmíru* se zabýval umělými družicemi Země⁹. Jako překladatel se František Gel zasloužil o mnoho překladů z angličtiny a v menší míře o překlady z latiny a němčiny. K nejznámějším titulům, které překládal z angličtiny, se řadí detektivky Arthura Conana Doylea *Pes Baskervillský*, *Údolí strachu* nebo *Další případy Sherlocka Holmese*, nebo právě romány Marka Twaina *Dobrodružství Huckleberryho Finna*, *Dobrodružství Toma Sawyera* či *Yankee z Connecticutu na dvoře krále Artuše*. Z němčiny se pak zasloužil o překlady knih Ericha Maria Remarqua *Na západní frontě klid* a *Cesta zpátky* (Národní knihovna ČR).

3.2.2 Jana Mertinová

Jako druhý překlad je v této bakalářské práci použit překlad z roku 2007 od překladatelky a redaktorky Jany Mertinové, která se narodila 21. června 1952 (Obec překladatelů). Své mládí prožila v Liberci, kde vystudovala střední školu, a poté na Karlově univerzitě v Praze studovala ruštinu a angličtinu, což jsou také jazyky, ze kterých ve své praxi překládala. Kromě překladatelské činnosti byla také mnoho let redaktorkou několika nakladatelství. V 70. a 80. letech byla redaktorkou *Lidového nakladatelství* a později přešla do nakladatelství *Ivo Železný*, kde skončila v roce 1993 (Univerzita Karlova v Praze).

Ve své překladatelské činnosti se věnovala nejen překladům prózy z angličtiny a ruštiny, ale také tvorbou dabingu a titulků. Část jejích literárních překladů jsou překlady dětských knih. Se Zdeňkou Psůtkovou se podílela na překladu knihy ruských pohádek *Baba Jaga a jiné pohádky* a z angličtiny pak například překládala dětské knihy ze série *Paní Láryfáry* od spisovatelky Betty MacDonaldové. Z angličtiny také přeložila dva díly románové série Marka Twaina *Dobrodružství Toma Sawyera* a *Dobrodružství Huckleberryho Finna*. Do její ruské překladové

⁹ Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/>

tvorby také spadá překlad knihy *Poslední rok dynastie* od Vasilije Ardamatskije nebo *Kůzle za dva groše* od Grigorije Kanoviče (Národní knihovna ČR).

Za svůj překlad románů *Kůzle za dva groše* a *Dobrodružství Huckleberryho Finna* pak získala odměnu Obce překladatelů (Obec překladatelů). Oceněna byla i za své audiovizuální překlady. V roce 2008 a 2010 získala Zvláštní cenu Františka Filipovského za práci na dabingu pro seriál *Impresionisté* a *Mistr a Markétka*. Také překládala a vytvářela dialogy pro film *Společnost mrtvých básníků*, za což získala Cenu FITES (Národní filmový archiv).

3.3 Děj románu *Dobrodružství Huckleberryho Finna*

Děj tohoto románu navazuje na předešlý román *Dobrodružství Toma Sawyera*. Huckleberry Finn po událostech první knihy žije u vdovy Douglasové a slečny Watsonové, které ho chtějí vychovávat jako spořádaného občana. On ale civilizovaný život často nechápe, což vede k vtipným a ironickým komentářům. Jediným jeho únikem z tohoto života jsou jeho hrátky s Tomem Sawyerem, při kterých se ze sebe neúspěšně snaží dělat spořádané loupežníky. Tímto spisovatel za použití ironie poukazuje na jejich dětskou nevinnost a nechápavost. Nedlouho poté se do města vrátí Huckleberryho otec, jehož kritika Huckleberryho vzdělávání a názory na černochy jsou také zdrojem mnohé ironie. Spolu pak žijí v chatě v lesích, dokud Huckleberry neuteče na Jacksonův ostrov, kde se shledá s uprchlým otrokem slečny Watsonové, Jimem, se kterým se rozhodnou utéct dál do Cairu. Pomocí jejich interakcí Mark Twain často ironizuje rasismus a pomýlené vědomosti společnosti o černoších.

Při útěku spolu prožijí mnohá dobrodružství. Huckleberry v této době přemýšlí nad tím, jestli je správné, že nechává Jima uprchnout, a rozhoduje se, jestli ho má nahlásit. Toto je také zásadní příklad ironie, jelikož si Huckleberry myslí, že prcháním s Jimem se dopouští špatnosti, přestože tomu je právě naopak. Když se mu poté naskytne možnost Jima nahlásit, tak to není schopný svému příteli udělat, což ho dělá lepším než většina společnosti, přestože on sám si myslí, že dělá špatnou

věc. Huckleberry a Jim jsou později rozděleni a Huckleberry se dostane k rodině Grangerfordů, kteří mají dlouholeté rozkoly s jinou rodinou, Shepherdsony. Pomocí těchto rodin spisovatel ironizuje náboženství. Grangerfordovi i Shepherdsonovi chodí do kostela, rozebírají víru a milosrdenství, ale zároveň po sobě navzájem střílí a snaží se jeden druhého zabít. Právě když jejich rozkol eskaluje, Huckleberry uteče a je znovu shledán s Jimem.

Spolu pokračují v cestě, při které zachrání dva muže, falešného krále a vévodu, kteří se snaží v průběhu jejich společné cesty obalamutit lidi a sebrat jim peníze. Huckleberry a Jim jim v tom zabrání, ale Jim je prodán do otroctví. Huckleberry se ho snaží zachránit od rodiny, která si Jima koupila. Ta si o Huckleberrym myslí, že je jejich synovec Tom Sawyer. Pravý Tom Sawyer se později také objeví, ale je ochotný pomoci Huckleberrymu osvobodit Jima, a tak vymyslí přehnaně složitý plán, který je sice dobrodružný, ale není praktický ani efektivní. Jim je znovu chycen a identita Toma a Huckleberryho je odhalena. Od Tomovy tety Polly Huckleberry zjistí, že Jim je právně svobodný, jelikož jeho původní majitelka slečna Watsonová zemřela a ve své závěti dala Jimovi svobodu. Toto všechno Tom Sawyer věděl, ale nic Huckleberrymu neřekl. Kniha končí tím, že se Huckleberry rozhodne utéct do Teritoria, aby ho náhodou teta Sally nechtěla adoptovat a zcivilizovat.

4. Analýza signálů ironie v románu *Dobrodružství Huckleberryho Finna*

4.1 Metodologie

Praktická část této bakalářské práce se zabývá analýzou rozdílů v přístupu k překladu ironie překladových verzí románu amerického autora Marka Twaina *Dobrodružství Huckleberryho Finna*. Tento román jsem si vybrala ze dvou důvodů. Prvním důvodem je, že je jeho autor pro své použití ironie znám a dílo je tedy ironie plné. Druhým důvodem pro výběr této knihy pak je, že tento román má jediné dva oficiálně publikované překlady a ty jsou od sebe časově velmi vzdálené, je mezi nimi rozdíl přes padesát let. Prvním z nich je překlad z roku 1954 vytvořený překladatelem Františkem Gelem a druhým je překlad Jany Mertinové z roku 2007. Jsou proto vhodné pro analýzu změny v přístupu v průběhu času.

Jelikož obě překladové verze mají v tisku 300 stran, tak by pro účely této práce bylo zbytečné a také nemožné zaznamenat a analyzovat každé použití ironie vyskytující se v knize. Z toho důvodu jsem se rozhodla použít jen určitou část jako vzorek. Vybrala jsem si proto prvních deset kapitol knihy, což je v přepočtu jedna čtvrtina celého díla, tedy dostatečná část pro to, aby byla vypovídající o překladu ironie v celé knize. Úvod knihy jsem si vybrala právě proto, že to je stěžejní částí každé knihy, která udává tón pro celé dílo, a tak by měla i udávat autorův ironický tón. Analyzovaná část originálu románu i obou překladů je k dispozici jako Příloha č. 2.

Při přípravě na praktickou část nejprve došlo k předběžné analýze VT, tedy samotného románu, a výskytu ironie v něm. Tato analýza následně vedla k rozhodnutí o velikosti vzorku vhodného pro účely této práce a způsobu, jakým bude překlad ironie analyzován. Při předběžné analýze tedy došlo k identifikování výskytu ironie ve VT a analýze a nalezení odpovídajících textových úseků výskytu ironie v CT. Všechny příklady ironie pak byly rozděleny podle druhu ironie do dvou základních skupin, jak je řadí D. C. Muecke v jeho knize o ironii *The Compass of Irony* (2020). Ironie je tedy rozdělena na *verbální*, při které dochází k rozdílům

mezi očekáváním a realitou na úrovni jazyka, a *situační*, u které ironie vyplývá ze situace samotné (42–43). *Situační ironii* lze také signalizovat na úrovni jazyka, proto obě tyto skupiny byly zkoumány na základě toho, jaké signály ironie byly použity ve VT a jak byla ironie signalizována ve verzích překladových, jestli byly signály stejné, odlišné, jestli jich bylo méně nebo více. K tomuto zkoumání byl použit seznam signálů vhodných pro zkoumání literárního díla, které byly probírány v podkapitole 1.4.3, které následují vybrané signály podle rozdělení Attarda (2000, s. 7–11) Bootha (1974, s. 67) a Ghosh a Muresan (2018, s. 589).

Poté byla zhotovena kvantitativní a kvalitativní analýza. V rámci kvantitativní analýzy byly zhotoveny výpočty týkající se počtu výskytů ironie celkově, ironie verbální a ironie situační. Dále byla vyčíslena četnost jednotlivých signálů jak ve VT, tak v obou CT. Z toho byly následně vyvozeny závěry ohledně změn v přístupu k překladu ironie v průběhu času. Výsledky kvantitativní analýzy jsou také znázorněny pomocí grafů a tabulek. Kvalitativní analýze se poté podrobně zabývá komentářem jednotlivých vybraných příkladů, které celý vzorek reprezentují, jelikož je případů výskytu ironie v daném vzorku mnoho. Plný výčet příkladů z VT a ekvivalentů v obou CT je k dispozici jako Příloha č. 1.

4.2 Kvantitativní analýza

4.2.1 Originál románu *Dobrodružství Huckleberryho Finna*

V rámci sběru dat pro praktickou část bylo ve vybrané části, prvních 10 kapitolách, což je v přepočtu 78 stran, originálního anglického vydání románu *Dobrodružství Huckleberryho Finna* (1945) celkově detekováno 42 případů použití ironie. Z toho vyplývá, že se průměrně v jedné kapitole díla vyskytují v přepočtu 4,2 případy ironie. Z těchto výsledků lze vyvodit, že ironie opravdu je ústředním tématem tohoto díla, a proto by měl být v CT na její překlad kladem důraz.

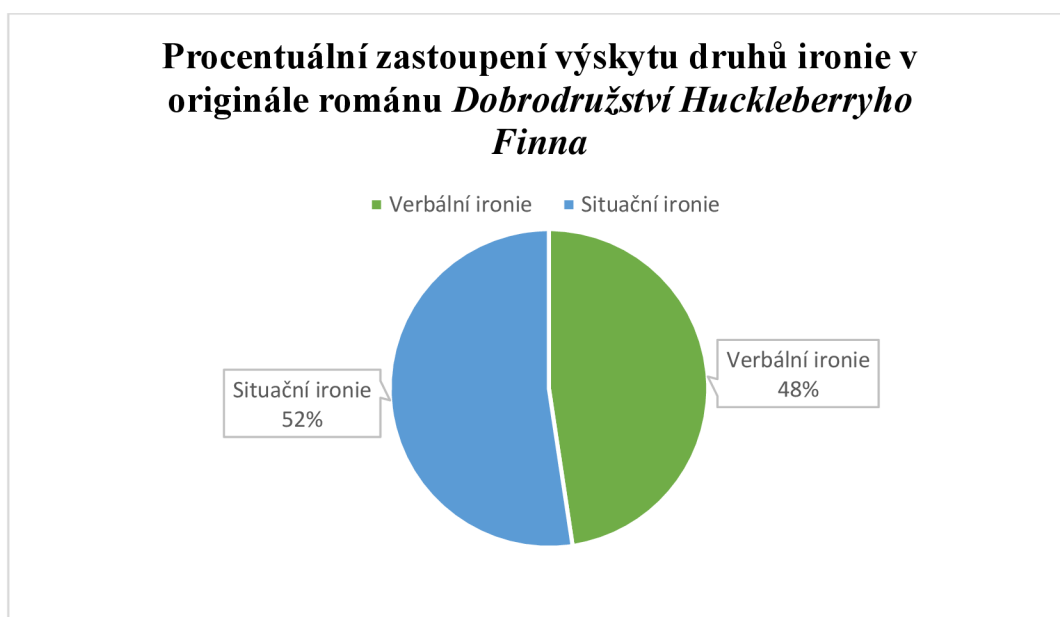
V dalším stádiu analýzy byly nalezené případy ironie dále identifikovány podle jejich typu ironie. Byly tedy rozděleny na případy ironie *verbální* a *situační* (Muecke, 2020). Rozdělení na tyto dva druhy je použito, jelikož jsou tak zásadně odlišné, že lze očekávat, že přístupy k překladu jednotlivému druhu se mohou taktéž lišit. To vede k různým výsledkům signalizování jak ve VT, tak v obou CT.

Z uvedených celkových 42 případů použití ironie v originále románu *Dobrodružství Huckleberryho Finna* bylo tedy rozdělení ironie na *verbální* a *situační* následné. *Verbální ironie* byla zastoupena 20 případy, zatímco v případě *ironie situační* jich bylo 22. *Verbální ironie* tak zaujímá 48 % z celkového počtu všech případů ironie a *ironie situační* zaujímá 52 %, z čehož lze vidět, že oba druhy byly v díle poměrně rovnoměrně zastoupeny. Dané hodnoty jsou dále pro přehlednou orientaci vyjádřeny Tabulkou č. 1 a Grafem č. 1.

Ironie celkově	42 případů
Verbální ironie	20 případů
Situační ironie	22 případů

Tabulka č. 1: Výskyt druhů ironie v originále románu *Dobrodružství Huckleberryho Finna*

Grafické vyjádření výše uvedených hodnot:

Graf č. 1: Procentuální zastoupení výskytu druhů ironie v originále románu *Dobrodružství Huckleberryho Finna*

Výše uvedené druhy ironie pak byly dále analyzovány a rozděleny podle toho, jakým způsobem byla ironie ve VT signalizována. Všechny příklady *verbální* a *situační ironie* byly proto rozděleny podle způsobu, jakým byly signalizovány. Použitý výčet staví na rozdělení signálů ironie podle Bootha (1974), Attarda (2000) a Ghosh a Muresan (2018), signály ironie jsou rozděleny na signály grafické, morfo-syntaktické, stylistické, kotextové a čistě kontextové. V některých případech k signalizaci docházelo více způsoby, proto je součet jednotlivých signálů vyšší než součet případů ironie samotné. K tomuto u *verbální ironie* došlo ve dvou případech a u *situační ironie* v případech šesti.

Ve VT tak byla *verbální ironie* signalizována 4 signály grafickými (16 %), 4 signály morfo-syntaktickými (16 %), 2 signály stylistickými (8 %), 9 signály kotextovými (36 %) a 6 signály čistě kontextovými (24 %). *Situační ironie* pak byla zastoupena 4 signály grafickými (13 %), 4 signály morfo-syntaktickými (13 %), 6 signály stylistickými (20 %), 5 signály kotextovými (17 %) a 11 signály čistě kontextovými (37 %).

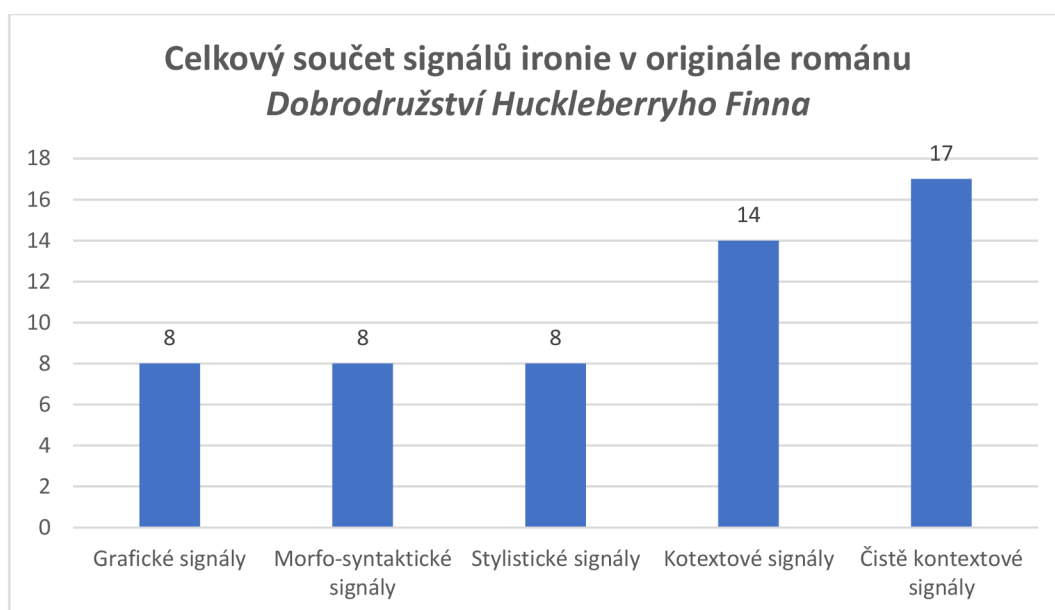
Po sečtení všech signálů dohromady vychází, že dohromady bylo použito 55 signálů ironie, tedy o 13 signálů více, než je samotných případů ironie. Více signálů pak bylo použito 3krát v případě *verbální ironie* a 5krát v případě *ironie situační*. Celkem bylo použito 8 grafických signálů (15 %), 8 morfo-syntaktických signálů (15 %), 8 stylistických signálů (15 %), 14 kotextových signálů (25 %) a 17 signálů čistě kontextových (30 %). Všechny tyto výsledky jsou opět zpracovány v Tabulce č. 2 a Grafu č. 2.

	Grafické signály	Morfo-syntaktické signály	Stylistické signály	Kotextové signály	Kontextové signály
Verbální ironie	4	4	2	9	6

Situační ironie	4	4	6	5	11
Celkově	8	8	8	14	17

Tabulka č. 2: Signalizace ironie v originále románu *Dobrodružství Huckleberryho Finna*

Grafické vyjádření výše uvedených hodnot:

Graf č. 2: Celkový součet signálů ironie v originále románu *Dobrodružství Huckleberryho Finna*

Z této analýzy vyplývá, že *situační ironie* je ve VT obvykle signalizována samotným kontextem, v 11 případech z celkových 22 případů (50 %). Druhými nejčastějšími signály jsou poté stylistické signály, které se naopak až tak často neobjevují u *verbální ironie*. V případech, kdy je *situační ironie* signalizována jinými signály ironie, než je kontext, je také častěji oproti *verbální ironii*, v 5 případech z celkových 22 případů (23 %), signalizována více než jedním způsobem. *Verbální ironie* je více než jedním signálem ironie signalizována ve 3 případech z celkových 20 případů (15 %). Nejčastěji je pak signalizována kotextově a kontextově, což také platí pro signalizaci ironie celkově.

4.2.2 Překlad Františka Gela

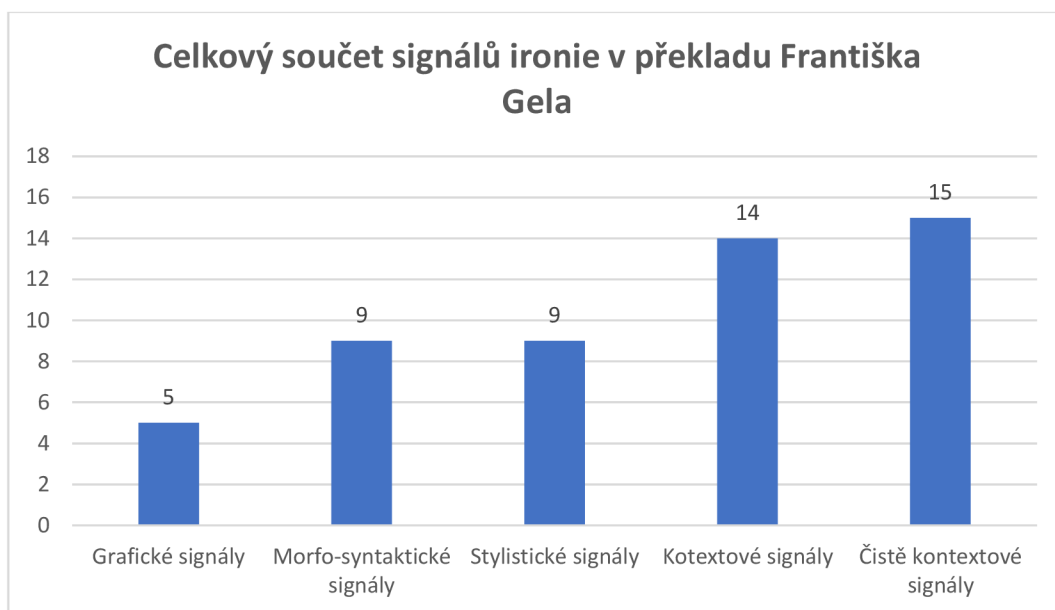
V této verzi byla *verbální ironie* značena 4 signály grafickými (16 %), 5 signály morfo-syntaktickými (20 %), 2 signály stylistickými (8 %), 9 signály kotextovými (36 %) a 5 signály čistě kontextovými (20 %). *Situační ironie* pak byla zastoupena 1 signálem grafickým (3 %), 4 signály morfo-syntaktickými (15 %), 7 signály stylistickými (26 %), 5 signály kotextovými (19 %) a 10 signály čistě kontextovými (37 %). Tyto výsledky jsou také zpracovány v tabulce.

Celkový výsledek použitých signálů v první překladové verzi vychází na 52 signálů, což je o 10 signálů více než celkových případů ironie. Jak v případě *verbální ironie*, tak v případě *ironie situační* bylo více signálů použito 4krát. Grafických signálů bylo použito 5 (10 %), morfo-syntaktických signálů 9 (17 %), stylistických signálů 9 (17 %), kotextových signálů 14 (27 %) a signálů čistě kontextových 15 (29 %). Tyto výsledky jsou opět zpracovány v Tabulce č. 3 a Grafu č. 3.

	Grafické signály	Morfo-syntaktické signály	Stylistické signály	Kotextové signály	Kontextové signály
Verbální ironie	4	5	2	9	5
Situační ironie	1	4	7	5	10
Celkově	5	9	9	14	15

Tabulka č. 3: Signalizace ironie v překladu Františka Gela

Grafické vyjádření výše uvedených hodnot:

Graf č. 3: Celkový součet signálů ironie v překladu Františka Gela

V první překladové verzi od Františka Gela lze pozorovat, že *situační ironie* stále obvykle signalizována samotným kontextem, a to v 10 případech z 22 celkových případů (45 %). Stejně tak je kotext nejčastějším signálem *ironie verbální* (36 %), ale na druhém místě již nejsou jen kontextové signály, ale také signály morfo-syntaktické (20 % v obou případech). Kde také nastává oproti originálu změna, je v oblasti signalizace více způsoby. Zatímco ve VT byl v této oblasti znatelný rozdíl mezi *situační* a *verbální ironií*, v tomto CT je toto rozložení vyváženější. *Situační ironie* je více způsoby signalizována 4krát z 22 celkových případů (18 %) a *verbální ironie* také 4krát z 20 celkových případů (20 %). Překladatel také oproti VT u *situační ironie* značně upouští od signálů grafických.

4.2.3 Překlad Jany Mertinové

Značení *verbální ironie* v překladové verzi Jany Mertinové bylo zaznamenáno 4 signály grafickými (15 %), 4 signály morfo-syntaktickými (15 %), 7 signály stylistickými (27 %), 8 signály kotextovými (31 %) a 3 signály čistě kontextovými (12 %). *Situační ironie* byla signalizována pomocí 4 signálů grafických (13 %), 6

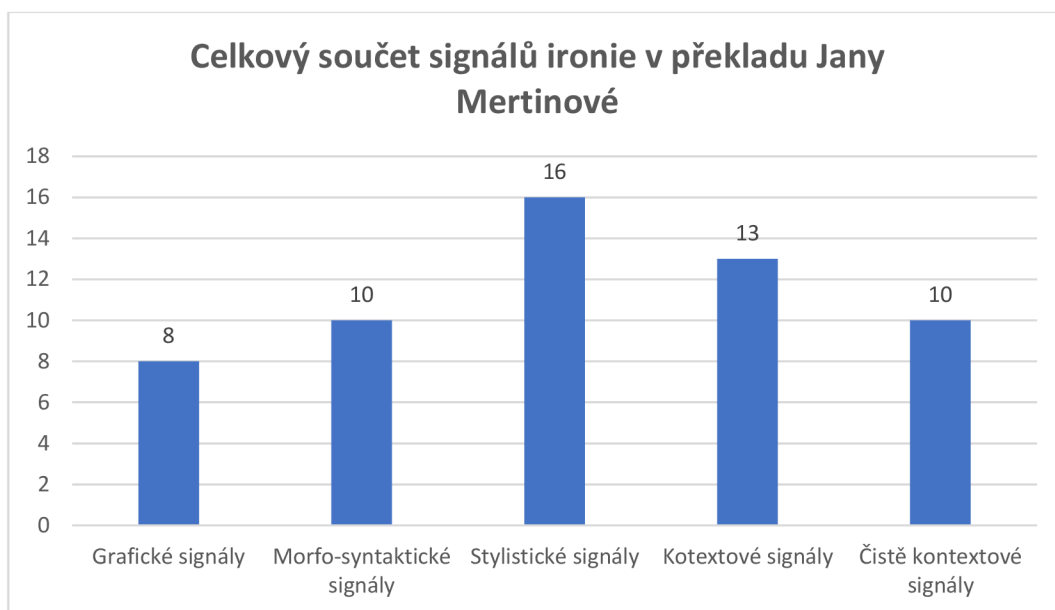
signálů morfo-syntaktických (19 %), 9 signálů stylistických (29 %), 5 signálů kotextových (16 %) a 7 signálů čistě kontextových (23 %).

Druhá překladová verze použila 57 signálů ironie, o 15 signálů více než případů ironie celkově. *Verbální ironie* byla více signály značena 5krát a *ironie situační* byla více signály značena 8krát. Grafických signálů bylo použito 8 (14 %), morfo-syntaktických signálů 10 (18 %), stylistických signálů 16 (28 %), kotextových signálů 13 (22 %) a signálů čistě kontextových 10 (18 %). Tyto výsledky jsou také zpracovány v Tabulce č. 4 a Grafu č. 4.

	Grafické signály	Morfo-syntaktické signály	Stylistické signály	Kotextové signály	Kontextové signály
Verbální ironie	4	4	7	8	3
Situační ironie	4	6	9	5	7
Celkově	8	10	16	13	10

Tabulka č. 4: Signalizace ironie v překladu Jany Mertinové

Grafické vyjádření výše uvedených hodnot:

Graf č. 4: Celkový součet signálů ironie v překladu Jany Mertinové

Z analýzy originálu i obou překladových verzí vyplývá mnoho podobností i odlišností mezi jednotlivými verzemi. Překladová verze Jany Mertinové používá grafické signály *verbální* i *situační ironie* ve stejné míře a na stejných místech jako tomu je i u originálu, zatímco překladová verze Františka Gela od těchto signálů v případě *situační ironie* upouští. Naopak překlad Františka Gela se s VT shoduje v tom, že nejvíce se vyskytujícím signálem ironie je kontext, který má u těchto verzí silné zastoupení obzvláště u *situační ironie*. Překladová verze Jany Mertinové od kontextových signálů upouští u obou druhů ironie, obzvláště u *ironie verbální*, a nahrazuje je jinými více explicitními signály. Mezi ty patří signály stylistické, které jsou o mnoho méně zastoupené jak v originále (celkem 8 případů), tak i v překladové verzi Františka Gela (celkem 9 případů), a které jsou v těchto verzích jen málo využity v případech *verbální ironie*. V překladu Jany Mertinové jsou lokalizovány jak u *situační*, tak i *verbální ironie* a jsou zastoupeny v 16 případech, což z nich dělá signály nejčetnější. Jak již bylo zmíněno, tak originál a překladová verze Františka Gela nejčastěji používají kontextové signály, na druhé místo pak staví signály kotextové. Ty jsou u verze Jany Mertinové až druhé nejčetnější, číselně jsou ale u všech verzí zastoupeny podobně a u všech třech verzí se častěji vyskytují u *ironie verbální*. Obě překladové verze pak u obou druhů ironie přidávají oproti originálu morfo-syntaktické signály navíc v případech, kdy dochází k použití více signálů najednou. Překladová verze Jany Mertinové také nejvíce využívá více

signálů použitých najednou, 8krát u *situační ironie* a 5krát u *verbální*. Toto je dále znázorněno Tabulkou č. 5.

	Situační ironie	Verbální ironie
Originál	5	3
Překladová verze František Gel	4	4
Překladová verze Jana Mertinová	8	5

Tabulka č. 5: Počet případů použití více než jednoho signálu ironie

Z této analýzy lze vyvodit závěr, že starší překladová verze od Františka Gela se většinou více drží originálních signálů ironie, jak byly prezentovány ve VT. Proto má s VT totožné výsledky v oblasti signálů kontextových. Stejně tak dochází ke skoro stejným výsledkům signálů kontextových, které jsou v několika případech zaměněny za signály stylistické a morfo-syntaktické. Proto jich tato verze zaznamenává o trochu více než originál. K úbytku dochází v oblasti signálů grafických, které jsou v případě *situační ironie* potlačovány. Méně často také oproti VT dochází u *situační ironie* k signalizování více než jedním způsobem. Tento překlad tedy je možné shrnout jako takový, který se v mnohém drží originálních signálů, nesnaží se více ironii explicitovat pomocí většího množství signálů a má tendenci nepoužívat až tak často signály grafické.

U verze novější, Jany Mertinové, můžeme k překladu signálů ironie pozorovat jiný přístup. Tato verze upouští od tendence staršího překladu a originálu signalizovat kontextově, což je reflektováno tím, že kontextové signály nejsou jedny z nejpoužívanějších. Místo toho ironii signalizuje explicitněji. Jedním ze způsobů, jak toho docílila, bylo častějším použitím více než jednoho signálu než u obou předešlých verzí. Překlad Jany Mertinové tohoto využívá ve 13 případech, zatímco verze předešlé v 8. Druhým způsobem pak bylo větší použití signálů grafických, které nejsou až tak prominentní ve starší verzi, a signálů stylistických, které se až tolik nevyskytují v obou předešlých verzích a u kterých lze nárůst pozorovat

obzvlášť u *ironie verbální*. Mírný nárůst v použití lze také pozorovat u *situační ironie* v případě signálů morfo-syntaktických. Lze tedy vyvodit, že v průběhu 53 let, které dělí dané vybrané překlady, vskutku došlo ke změně v přístupu k překladu ironie způsobem popsaným výše.

4.3 Kvalitativní analýza

V rámci této podkapitoly jsou blíže analyzovány a představeny vybrané příklady překladu signálů ironie v jednotlivých verzích díla. Tyto příklady jsou vybrány jako reprezentativní pro výsledky kvalitativní části a analyzovány podle postupů uvedených v podkapitole 4.1 Metodologie. Uvedené příklady jsou číslovány podle daného pořadí v rámci chronologické posloupnosti VT, tedy podle pořadí v tabulce všech případů, které lze nalézt v Příloze č. 1. Dále je také u samotného VT a obou vybraných překladů uvedeny odpovídající strany podle číslování v citovaných verzích knih, na kterých se jednotlivé příklady v každé verzi nachází. V rámci samotné analýzy dochází ke kontextualizaci příkladu s ohledem na děj, rozdělení na *verbální* a *situační ironii* a samotné analýze toho, jaké signály byly použity. Ty jsou pro přehlednost označeny tučným písmem, které bylo upřednostněno před zvýrazněním kurzívou, jelikož kurzíva se v samotných textech již nachází a je součástí analýzy.

V příkladu č. 6 Tom Sawyer zakládá s kamarády opravdovou loupežnickou bandu na základě svých vědomostí, které o tom vyčetl z knih. Je přesvědčený, že aby byli správní loupežníci, musí tyto knihy následovat, myslí si, že příběhy v knihách přesně reflektují realitu. Potíž je také v tom, že neví, co přesně mají dělat, protože neví, co znamená slovo „ransom“.

V tomto případě se jedná o *situační ironii*, u které lze pozorovat změnu v přístupu k překladu grafických signálů ironie mezi jednotlivými překladatelskými verzemi. Jak vyplývá z kvalitativní analýzy, tak překladová verze Františka Gela v případě *situační ironie* upouští od signálů grafických. Na tomto příkladu lze vidět, že František Gel grafické signály vynechává, nepoužívá kurzívu. Naopak VT a překlad

Jany Mertinové tuto ironii mimo jiné graficky signalizují, i když ne vždy na stejných místech.

PŘÍKLAD Č. 6: SITUAČNÍ IRONIE
VT: (s. 21)
“Ransomed? What’s that?” “I don’t know. But that’s what they do. I’ve seen it in books; and so of course that’s what we’ve got to do.” “But how can we do it if we don’t know what it is?” “Why blame it all, we’ve got to do it . Don’t I tell you it’s in the books? Do you want to go to doing different from what’s in the books, and get things all muddled up?” “Oh, that’s all very fine to say , Tom Sawyer, but how in the nation are these fellows going to be ransomed if we don’t know how to do it to them? that’s the thing <i>I</i> want to get at. Now what do you reckon it is? ”
Překlad František Gel: (s. 15)
„Výplatné? Co to je?“ „Nevím, ale tak se to dělá. Viděl jsem to v knížkách, a proto to budeme dělat také.“ „Ale jak to budeme dělat, když nevíme, co to je?“ „U všech všudy, musíme to tak udělat . Copak jsem ti neřekl, že to tak stojí v knížkách? Nebo chceš snad dělat něco jiného, než je v knížkách, a chceš to všechno poplést?“ „ To se ti pěkně říká , Tome Sawyere, ale jak, u všech všudy, chceš ty lidi uvýplatnit, když nevíme, jak se to dělá? O to mi jde. Anebo nám aspoň řekni, co si myslíš, že to výplatné je. “
Překlad Jana Mertinová: (s. 22)
„Vykoupení? Jak?“ „Nevím, ale dělá se to. Čet jsem to v knížkách, takže to musíme dělat taky.“ „Jak to můžeme dělat, když ani nevíme, jak se to dělá? “ „ Když musíme, tak musíme , ty chytráku! Neříkal jsem ti, že se to píše v knížkách? Nebo to chceš dělat jinak, než se píše v knížkách, a všechno zmotat?“

„Nojo, **to se ti lehko řekne**, Tome, ale jak je, pro všechno na světě, máme vykoupit, když ani nevíme, jak se to dělá? To bych teda rád věděl. **No co myslíš, jak?**“

Příklad č. 31 vyjadřuje část příběhu, kdy Huckleberry zrovna utekl od svého otce a schovává se. Při tom v noci zaslechne, jak se v přístavišti baví dva lidi. Ti si povídají o tom, že noci už jsou v této roční době krátké, ale jelikož tuto konkrétní noc musí zůstat vzhůru a pracovat, tak jim pocitově nepříjde, že je to pravda.

Toto je příklad *verbální ironie*, u které byla v kvalitativní části vyzorována jiná tendence výskytu grafických signálů. V případech *verbální ironie* se ukázalo, že oba překlady následují grafické signály VT na rozdíl od příkladů *situační ironie*, kde překlad Františka Gela tyto signály vypouští. Ve všech třech případech je použit grafický signál textu zvýrazněného kurzívou. Zajímavé je ale že překlad Jany Mertinové kurzívou zvýrazňuje celé slovní spojení „tahle noc“, což se neděje ani ve VT, ani v překladu Františka Gela. Toto rozhodnutí opět ukazuje na vyzorovanou snahu novějšího překladu být více explicitní.

PŘÍKLAD Č. 31: VERBÁLNÍ IRONIE

VT: (s. 53–54)

I heard what they said, too, every word of it. One man said it was getting towards the long days and the short nights, now. T'other one said **this warn't one of the short ones**, he reckoned—and then they laughed, and he said it over again, and they laughed again; then they waked up another fellow and told him, and laughed, but he didn't laugh; he ripped out something brisk and said let him alone.

Překlad František Gel: (s. 43)

Slyšel jsem mluvit lidi na přístavišti přívozu – rozuměl jsem opravdu každému slovu. Nějaký muž říkal, že už nastává doba dlouhých dnů a krátkých nocí. Druhý na to odpověděl, že **tahle noc není zrovna krátká**, a potom se smáli a ten druhý to pak zase znova opakoval a zase se oba smáli. Pak vzbudili nějakého dalšího muže a taky mu to říkali, ale ten se nesmál; vyjel si na ně zhurta, aby mu dali pokoj.

Překlad Jana Mertinová: (s. 57–58)

Slyšel jsem, i o čem si povídají, rozuměl jsem každému slovu. Jeden řek, že přichází čas dlouhých dnů a krátkých nocí. Druhej povídá, **že tahle noc rozhodně nebude krátká** – zasmáli se, on to ještě jednou zopakoval a oba se znova dali do smíchu. Pak vzbudili nějakýho dalšího kumpána a se smíchem mu to povídají, ale on se vůbec nasmál. Něco na ně vyštěk, a ať mu prej dají pokoj.

V příkladu č. 34 lidé z města hledají mrtvolu Huckleberryho, který zfalšoval svou smrt a je na útěku. Rozhodnou se proto střílet kanónem v křovinách u pobřeží řeky, protože tam podle nich může být jeho tělo zapleteno a schováno. Huckleberry poznamenává, že při jejich honbě za jeho tělem ho omylem mohli doopravdy zabít.

Tento příklad *verbální ironie* opět poukazuje na snahu překladu Jany Mertinové o explicitnější signály ironie a důsledkem to na častější použití stylistických signálů, obzvláště u *verbální ironie*. Ve VT a v překladu Františka Gela je ironie komunikována čistě přes kontext, zatímco Jana Mertinová ve svém překladu zapojila i stylisticky příznakové slovo, které explicitněji vyjadřuje výsměch nad situací a její ironii. Toto je jeden z mnoha příkladů, které ukazují, že se překlad Jany Mertinové častěji odchyluje od VT než překlad Františka Gela a častěji vyjadřuje ironii stylistickými signály, obzvláště u *verbální ironie*.

PŘÍKLAD Č. 34: VERBÁLNÍ IRONIE

VT: (s. 57)

“Stand away!” and the cannon let off such a blast right before me that it made me deaf with the noise and pretty near blind with the smoke, and I judged I was gone. If they’d a had some bullets in, I reckon they’d a got the corpse they was after.

Překlad František Gel: (s. 47)

„Ustoupit – pozor!“ a kanón spustil. Byl zrovna naproti mně a tlakem vzduchu a hlukem a kouřem mi přešel sluch a málem i zrak a myslel jsem, že je po mně. Kdyby v tom dělu byli měli nějaké koule, byli by určitě našli mrtvolu, kterou hledali.

Překlad Jana Mertinová: (s. 62)

„Pozóóór!“ a dělo mi vypálilo rovnou před nosem, až jsem z tý salvy málem ohluchl a z kouře málem oslepnul a myslel jsem, že je po mně. Kdyby stříleli naostro, myslím, že by tu mrtvolu, co hledali, našli **natošup**.

Příklad č. 10 se zabývá již výše zmíněnou scénou, kdy Tom Sawyer zakládá loupežnickou bandu. Zde už scéna pokročila a snaží se dále domlouvat na detailech. Jsou ale vyrušeni, jelikož jeden z loupežníků, Tommy, začne brečet a bát se, což je přesný opak toho, co by měl dělat opravdový loupežník.

Tato *situační ironie* je ve všech případech signalizována stylisticky (znázorněno tučným písmem). Na tomto příkladu je znázorněn závěr, že na rozdíl od *verbální ironie* bývá *situační ironie* signalizována stylisticky ve všech verzích. Zde je to pomocí citově zabarveného označení slova „matka“, které poukazuje na to, že se jedná jen o děti, ne o hrůzostrašné loupežníky.

PŘÍKLAD Č. 10: SITUAČNÍ IRONIE

VT: (s. 22)

Little Tommy Barnes was asleep, now, and when they waked him up he was scared, and cried, and said he wanted to go home to his **ma**, and didn't want to be a robber any more.

Překlad František Gel: (s. 16)

Malý Tommy Barnes v tu chvíli už spal, a když ho vzbudili, začal se bát a plakal a říkal, že chce domů k **mamince** a že už nechce být loupežníkem.

Překlad Jana Mertinová: (s. 23)

Malej Tomy Barnes mezitím usnul, a když ho vzbudili, dostal strach a rozbřečel se a říkal, že chce domů k **mamince** a už nechce bejt lupičem.

Příklad č. 3 se objevuje hned na začátku knihy, kdy Huckleberry popisuje, jaké to je žít u slečny Watsonové v civilizovaném světě. Huckleberry nechápe zaujetí slečny Watsonové náboženstvím a ani její falešnou morálku. On sám je trestán za to, že kouří, takže kouření by mělo být zlozvyk, ale slečna Watsonová, která se

považuje za dobrou křesťanku, dělá to samé. Huckleberry proto nechápe tuto nespravedlnost.

V tomto případě se jedná o *situační ironii*. Na příkladu č. 3 je vidět další způsob, jakým je překlad Jany Mertinové explicitnější. Ironický tón je ve všech verzích signalizován na rovině morfo-syntaktické (znázorněno tlustým písmem), kde se do řeči dostávají posměšné dovětky. Zároveň ale překlad Jany Mertinové tuto signalizaci doplňuje signálem navíc, stylistickým (znázorněno červeným písmem). Na tomto příkladu lze pozorovat jev vypozerovaný v kvantitativní analýze, že překlad Jany Merinové má častější tendenci k signalizaci více signály.

PŘÍKLAD Č. 3: SITUAČNÍ IRONIE
VT: (s. 13)
That is just the way with some people. They get down on a thing when they don't know nothing about it. Here she was a bothering about Moses, which was no kin to her, and no use to anybody, being gone, you see , yet finding a power of fault with me for doing a thing that had some good in it. And she took snuff, too; of course that was all right, because she done it herself.
Překlad František Gel: (s. 8)
Vidíte, jak to s některými lidmi chodí. Hubují na něco, co sami neznají. Na jedné straně se starala o Mojžíše, do kterého jí nic nebylo, protože nebyl z její přízně, a který nikomu k ničemu není, protože je už dávno po smrti, a na druhé straně, vidíte , měla náramně moc řečí, když jsem dělal něco, co stálo za to. A kromě toho šňupala; tot' se ví , šňupání tabáku bylo přípustné, protože to dělala sama.
Překlad Jana Mertinová: (s. 13)
Některý lidi jsou prostě takový. Nejvíc nadávají na to, o čem nemají ani páru . Vdova měla pořád starost o Mojžíše, a přitom to nebyl žádný její příbuznej, a navíc už dávno natáh bačkory , takže je jasný , že nikomu nemůže bejt nic platnej, kdežto do mě si vždycky dokázala rejpnout , i když na tom, co jsem zrovna dělal, bylo třeba i něco dobrýho. A přitom taky šňupala tabák; ale to jí samodřejmě nevadilo, když to dělala sama.

V příkladu č. 33 je vyjádřena situace, kdy je Huckleberry na útěku a schovává se před lidmi, kteří chtějí najít jeho mrtvé tělo. Aby ho našli, tak poslali po vodě kus chleba. Tato nelogická metoda kupodivu zafungovala a chléb opravdu Huckleberryho našel. Huckleberry tak dochází k závěru, že ho našel, protože se dobří lidé modlili. Nakonec usuzuje, že kdyby se modlil on, tak nedojde ke stejnému výsledku. Přestože je pro čtenáře Huckleberryho dobrým člověkem, tak on sám sebe jako dobrého nevidí.

Jedná se o příklad *situační ironie*. V originále je ironie závislá jen na kontextu. Obě překladové verze ale zapojují jazykové signály, přesněji morfo-syntaktické signály, v podobě vsuvek. Zde lze pozorovat, že v některých případech dochází k explicitaci u obou překladových verzích.

PŘÍKLAD Č. 33: SITUAČNÍ IRONIE
VT: (s. 56–57)
I says, now I reckon the widow or the parson or somebody prayed that this bread would find me, and here it has gone and done it. So there ain't no doubt but there is something in that thing. That is, there's something in it when a body like the widow or the parson prays, but it don't work for me, and I reckon it don't work for only just the right kind.
Překlad František Gel: (s. 46)
Ted' – povídám si – vdova nebo farář nebo vůbec někdo se modlí, aby mě plovoucí chleba našel, a ejhle , chleba plaval a našel mě. Tak to vypadá, že na tom modlení něco je, totiž pokud se modlí člověk jako vdova nebo velebníček, ale u mne to nefunguje. Asi to funguje jenom u určitého druhu lidí.
Překlad Jana Mertinová: (s. 61)
Povídám si, zrovna teď se asi vdova nebo pan farář nebo někdo modlí, aby mě ten chleba našel, a vida – on opravdu připlaval a našel mě. Takže na tom modlení určitě něco bude. Ale účinkuje to, jen když se modlí někdo takovej jako vdova nebo pan farář. U mě to neúčinkuje. Asi na to nejsem ten pravej.

U příkladu č. 21 můžeme pozorovat situaci, kdy Huckleberryho otec Huckleberrymu vyhrožuje, aby nechodil do školy. Ironie v tomto prohlášení spočívá v tom, že slibuje bolestivou a nepříjemnou věc, fyzický trest, ale mluví o tom jako o odměně.

Tato *verbální ironie* je ve VT signalizována tím, že dochází k opakování stejného slovního spojení na začátku věty (znázorněno **tlustým písmem**), je tedy signalizována morfo-syntaktickým signálem ironie. Toto je stejně přeloženo i do staršího překladu Františka Gela. V překladu Jany Mertinové ale můžeme pozorovat, že to není zohledněno.

PŘÍKLAD Č. 21: VERBÁLNÍ IRONIE
VT: (s. 35)
He tore it up, and says: “I’ll give you something better—I’ll give you a cowhide.”
Překlad František Gel: (s. 27)
Táta obrázek roztrhal a řekl: „Já ti dám něco lepšího. Já ti dám výprask.“
Překlad Jana Mertinová: (s. 38)
Táta obrázek roztrhal a povídá: „Ode mě dostaneš něco lepčího. Přetáhnu tě bejkovcem.“

Příklad č. 20 také vyobrazuje situaci, kdy Huckleberryho otec nechce slyšet o tom, že Huckleberryho chodí do školy, a proto mu vyhrožuje. Škola obvykle vzbuzuje nechuť v dětech, ne v rodičích, ti naopak své děti ke studiu obvykle postrkávají. Je proto ironické, když Huckleberryho otec tak moc bojuje proti tomu, aby Huckleberry vzdělaný byl.

Jedná se o *situační ironii*, která je ve všech verzích vyjádřena stylistickými signály ironie (znázorněno **tlustým písmem**), v překladové verzi Jany Mertinové k tomu navíc přibývá signál morfo-syntaktický (znázorněno **červeným písmem**) v podobě zvolání. Toto ukazuje, že tato verze opravdu v mnohých případech přidává signály navíc, v některých případech stylistické, v tomto morfo-syntaktický.

PŘÍKLAD Č. 20: SITUAČNÍ IRONIE
VT: (s. 34–35)
“It’s so. You can do it. I had my doubts when you told me. Now looky here; you stop that putting on frills. I won’t have it. I’ll lay for you, my smarty ; and if I catch you about that school I’ll tan you good . First you know you’ll get religion, too. I never see such a son.”
Překlad František Gel: (s. 27)
„Už je to tak. Opravdu to umíš. Když jsi mi to jen říkal, ještě jsem pochyboval. Ale teď koukej pustit ty kudrlinky z hlavy. Já ti je trpět nebudu. Já si tě budu hlídat, ty mudrlante . A když tě nachytám u školy, tak ti natluču, co se do tebe vejde . Než by ses nadál, ještě by tě naučili náboženství. Jakživ jsem neviděl takového syna.“
Překlad Jana Mertinová: (s. 38)
„No jo. Číst umíš. Moc sem tomu nevěřil, když si mi to řek. Tak hele: s těma frajeřinkama je utrum . Ty ti zatrhnu. Vohlídám si tě, ty rozumprde , a jestli tě načapám někde kolem školy, spráskám tě jak psa . Natošup tě postavím do latě! Povedenej synáček! “

Kde ale jsou morfo-syntaktické signály přítomný jak ve VT, tak v obou překladových verzích je v příkladu č. 1. Jedná se o úplný začátek příběhu knihy, kde jsou uvedeny základní souvislosti. Úvod nám napovídá, že tento příběh navazuje na předešlou knihu, *Dobrodružství Toma Sawyera*, kterou nemůžeme ale brát úplně vážně. Mark Twain oznamuje, že bychom neměli důvěřovat Marku Twainovi.

Jedná se o *verbální ironii*. Tato ironie je vyjádřena morfo-syntakticky pomocí dovětků. Lze tedy vidět, že v některých případech zachovávají tento signál VT obě verze stejně.

PŘÍKLAD Č. 1: VERBÁLNÍ IRONIE
VT: (s. 11)

YOU don't know about me, without you have read a book by the name of "The Adventures of Tom Sawyer," but that ain't no matter. That book was made by Mr. Mark Twain, and he told the truth, **mainly**.

Překlad František Gel: (s. 7)

Neznáte mě, ledaže jste snad četli knížku, která se jmenuje Dobrodružství Toma Sawyera; ale na tom nezáleží. Tu knížku sestavil pan Mark Twain a napsal tam pravdu, **tedy – většinou pravdu**.

Překlad Jana Mertinová: (s. 11)

Nemůžete vědět, co jsem zač, pokud jste nečetli knížku, která se jmenuje Dobrodružství Toma Sawyera; ale na tom vlastně nesejde. Tu knížku napsal pan Mark Twain, a co tam píše, je pravda, **teda z valný části**.

Závěr

Tato bakalářská práce analyzovala signály ironie ve dvou překladových verzích románu *Dobrodružství Huckleberryho Finna* amerického spisovatele Marka Twaina, v originále *The Adventures of Huckleberry Finn*. Tyto dvě vybrané překladové verze byly přeloženy Františkem Gelem v roce 1954 a Janou Mertinovou v roce 2007. Analýza VT a obou CT měla za cíl zjistit, jak se za tu dobu změnil přístup k překladu v oblasti signalizace ironie, tedy jaké signály byly v jednotlivých verzích použity a jestli jsou totožné nebo se překladové verze v přístupu liší. Z toho pak byl vyvozen závěr, jestli se přístup k překladu ironie za tu dobu změnil.

Při analýze románu byly ve vybrané části VT nalezeny všechny případy ironie a rozděleny na *verbální* a *situační ironii*. Tyto dva druhy ironie byly zastoupeny poměrně rovnoměrně, přičemž *verbální ironie* byla identifikována ve 20 případech (48 %), zatímco *situační ironie* ve 22 případech (52 %). Ve VT bylo použito dohromady 55 signálů ironie. Grafických, morfo-syntaktických a stylistických signálů bylo použito 8 (15 % každý signál), kotextových signálů 14 (25 %) a signálů čistě kontextových 17 (30 %). První překladová verze, překlad Františka Gela z roku 1954, používá dohromady 52 signálů ironie. Grafických signálů zaznamenává 5 (10 %), morfo-syntaktických signálů 9 (17 %), stylistických signálů 9 (17 %), kotextových signálů 14 (27 %) a signálů čistě kontextových 15 (29 %). V druhé překladové verzi, v překladu Jany Mertinové z roku 2007, bylo použito 57 signálů ironie. Z toho grafických signálů bylo použito 8 (14 %), morfo-syntaktických signálů 10 (18 %), stylistických signálů 16 (28 %), kotextových signálů 13 (22 %) a signálů čistě kontextových 10 (18 %).

Z poznatků zaznamenaných v kvantitativní části této bakalářské práce je vidět, že se přístup k překladu signálů ironie v průběhu let opravdu změnil, což lze pozorovat na distribuci jednotlivých druhů signálů v obou verzích. U starší překladové verze Františka Gela se ukazuje větší tendence zachovávání originálních signálů ironie, jaké byly ve VT. Změnu v signálech ironie lze u této verze převážně sledovat u grafických signálů, u kterých dochází k úbytku převážně v případě *situační ironie*. Novější verze, překlad Jany Mertinové, pozoruje větší ústup od signálů VT a větší

snahu o silnější signalizaci. V této verzi lze zaznamenat nárůst v použití více signálů najednou, a především nárůst v oblasti stylistických signálů. Tato verze pak naopak znatelně upouští od signalizace kontextem. Z těchto poznatků je tedy možné dojít k závěru, že v průběhu času, který dělí dané překlady, ke změně v přístupu k překladu ironie vskutku došlo.

Tato bakalářská práce může sloužit jako úvod do problematiky ironie pro ty, kteří se ironií začínají zabírat. Teoretická část se zabývá úvodem do teorie, definice a dělení ironie, stejně tak i překladem ironie. Tato část je užitečná k souhrnnému seznámení s danou problematikou. V kombinaci s praktickou částí pak může být tato práce použita k dalšímu výzkumu. V rámci této bakalářské práce nebyla analyzována celá kniha, proto by při celkové analýze bylo možné získat definitivnější poznatky a výsledky. Taktéž lze metodologii této práce použít ke zkoumání jiného díla pro výzkum toho, jestli se stejného závěru lze dopracovat i u jiných autorů a děl známých pro svou ironii, jako je například Jane Austenová, Oscar Wilde nebo Charles Dickens.

Summary

This bachelor's thesis analyses two Czech translations of the novel *The Adventures of Huckleberry Finn* by the American author Mark Twain from the perspective of signals of irony. The two selected translations were made by František Gel and Jana Mertinová in 1954 and 2007 respectively. This comparative analysis aims to answer the question whether the translation studies in the field of irony have changed over time, and if so, how they have changed with respect to signalling of irony.

The first chapter of this thesis focuses on presenting a general overview of the theory of irony, including the definition of irony, its history, signals, and victims as well as a basic division and distinction from other rhetorical devices, since the information on this topic is scarce and obscure. The subject matter of the second chapter is the translation of irony itself and what has been written about the strategies involving the translation. After that, the next chapter deals with the introduction of the author, Mark Twain, the translators, František Gel and Jana Mertinová, and the general plot of the novel. The last chapter is then dedicated to the explanation of the methodology used in this thesis and the quantitative and qualitative analysis of the chosen material.

The analysis was conducted in the following way. First, a preliminary analysis of the English version of the novel was carried out which subsequently led to the decision on the size of the material analysed. After this decision was made, irony was located in the source text (hereinafter ST) and the two target texts (hereinafter TT). All the examples of irony were divided according to the type of irony into *verbal* and *situational irony* following the classification by Muecke (2020). Both groups were examined based on the signals of irony used in the ST and how they were translated into the two TTs. The signals could have stayed the same, changed, or there could have been fewer of more of them. The signals were divided according to the list of signals of irony provided in the subsection 1.4.3, which follow the division by Attardo (2000b), Booth (1974) and Ghosh and Muresan (2018).

In the quantitative analysis, it was calculated that the two types of irony, *verbal* and *situational irony*, were represented fairly evenly. Out of the 42 cases of irony in total, *verbal irony* was located 20 times (48%) and *situational irony* 22 times (52%).

In the ST, a total of 55 signals of irony was found, with the contextual (30%) and co-textual (25%) ones being the most widely used. In the TT translated by František Gel, 52 signals of irony were located, out of which the most prominent ones were also contextual (27%) and co-textual (29%). The second TT translated by Jana Mertinová then used 57 signals of irony which is the highest number. This TT registers a change, the most used signals were not contextual, but stylistic (28%) and co-textual (22%).

From the findings of the quantitative and qualitative part, it can be assumed that there was a shift in the approach to translation of irony over time with respect to the signals of irony. The TT translated by František Gel has a greater tendency to follow the signals located in the ST. In this TT, a change can be mainly identified in the graphic signals of *situational irony*, which in this TT decrease greatly. On the other hand, the TT translated by Jana Mertinová does not follow the original signals as much. In this version, it can be noted that the use of contextual signals decreases, while the use of other more explicit signals, stylistic signals in particular, increases.

This bachelor's thesis can serve as a theoretical introduction to the study of irony, its definition, division, signalling, and translation. Furthermore, in combination with the practical part, it can be used as a framework for further research into this topic, such as further analysis of the novel, of the author's other novels, or of other important works of literature known for their irony. These analyses can then bring a more definitive result.

Bibliografie

Primární literatura:

- TWAIN, Mark, 1945. *The Adventures of Huckleberry Finn*. Ilustroval A. S. FORREST. Stockholm: Continental Book Company A. B. 373 s. ISBN 978-1-59308-112-6.
- TWAIN, Mark, 1986. *Dobrodružství Huckleberryho Finna*. 8. vydání v Albatrosu. Přeložil FRANTIŠEK GEL. Praha: Albatros. 319 s. ISBN 80-00-00014-8.
- TWAIN, Mark, 2007. *Dobrodružství Huckleberryho Finna*. 10. vydání v Albatrosu, 1. vydání v tomto novém překladu. Přeložila JANA MERTINOVÁ. Praha: Albatros. 400 s. ISBN 978-80-00-01915-4.

Sekundární literatura:

- AUSTIN, John Langshaw, 1962. *How to Do Things with Words*. Oxford: University Press. 174 s. ISBN 978-0198241812.
- BARBE, Katharina, 1995. *Irony in Context*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 208 s. ISBN 90-272-5046_4.
- BOOTH, Wayne Clayson, 1974. *A Rhetoric of Irony*. Chicago and London: The University of Chicago Press. 292 s. ISBN 0-226-06552-9.
- FIŠER, Zbyněk, 2009. *Překlad jako kreativní proces: Teorie a praxe funkcionalistického překládání*. Brno: Host. 320 s. ISBN 978-80-7294-343-2.
- LOVING, Jerome, 2010. *Mark Twain: The Adventures of Samuel L. Clemens*. Berkeley: The University of California Press. 491 s. ISBN 978-0-520-25257-8.
- MUECKE, Douglas Colin, 1970. *Irony and the Ironic*. 2nd edition. London and New York: Methuen. 110 s. ISBN 0-416-32940-3.
- MUECKE, Douglas Colin, 2020. *The Compass of Irony*. Abingdon: Routledge. 290 s. ISBN 978-0-367-65524-2.
- SEARLE, John Rogers, 1969. *Speech acts: an essay in the philosophy of language*. Cambridge: Cambridge University Press. 203 s. ISBN 0-521-09626-X.

Elektronické zdroje:

- ATTARDO, Salvatore, 2000a. Irony as relevant inappropriateness. *Journal of Pragmatics* [online]. vol. 32, no. 6, s. 793–826 [cit. 2023-03-28]. ISSN 0378-2166. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0378216699000703>
- ATTARDO, Salvatore, 2000b. Irony Markers and Functions: Towards a Goal-Oriented Theory of Irony and Its Processing. *Rask* [online]. vol. 12, no. 1, s. 3–20 [cit. 2022-11-26]. ISSN 0909-8976. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/292372025_Irony_markers_and_functions_Towards_a_goal-oriented_theory_of_irony_and_its_processing
- BARNSDALE, Richard Kenneth, 1984. History, Slavery, and Thematic Irony in “Huckleberry Finn”. *Mark Twain Journal* [online], vol. 22, no. 2, s. 17–20 [cit. 2023-03-28]. ISSN 0025-3499. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/41641248?saml_data=eyJzYW1sVG9rZW4iOiI5OTYyZU1NC1hNDgwLTQyMzYtNiMiO3NmRmMTQ2YWUwZjEiLCJlbWFpbCI6InBhdmxpbmEuZmlzZXJvdmEwMUBlcG9sLmN6IiwiaW5zdGl0dXRpb25JZHMiOlsiZWU4MGYwYTYtMTRkOS00MGJlWEyY2YtNWY3Mjk5MWI2OGUxII19
- CHAKHACHIRO, Raymond, 2007. Translating irony in political commentary texts from English into Arabic. *Babel* [online]. vol. 53, s. 1–25 [cit. 2023-03-05]. ISSN 1569-9668. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/233609586_Translating_irony_in_political_commentary_texts_from_english_into_arabic
- CHAKHACHIRO, Raymond, 2009. Analysing Irony for Translation. *Meta* [online]. vol. 54, no. 1, s. 32–48 [cit. 2023-04-01]. ISSN 1492-1421. Dostupné z: <https://www.erudit.org/fr/revues/meta/2009-v54-n1-meta2902/029792ar/>
- CLARKE, Herbert Herb a Richard GERRIG, 1984. On the Pretense Theory of Irony. *Journal of Experimental Psychology: General* [online]. vol. 113, s. 121–126 [cit. 2023-01-12]. ISSN 0096-3445. Dostupné z: <https://web.stanford.edu/~clark/1980s/Clark,%20H.H.%20%20Gerrig,%20R.J.%20On%20the%20pretense%20theory%20of%20irony%201984.pdf>
- COLEBROOK, Claire, 2004. *Irony*. London: Routledge [online]. 187 s [cit. 2023-01-17]. ISBN 0-415-25134-6. Dostupné z: https://www.academia.edu/36424138/Claire_Colebrook_Irony_The_New_Critical_Idiom_Routledge_2003
- CUTLER, Anne, 1974. On Saying What You Mean Without Meaning What You Say. *Papers from the Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society* [online]. vol. 10, s. 117–127 [cit. 2023-02-02]. ISSN 0577-7240. Dostupné z: <https://repository.uibn.ru.nl/bitstream/handle/2066/15643/6048.pdf>
- Databáze knih. *František Gel* [online]. Databazeknih.cz: ©2008–2023 [cit. 2023-02-05]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/vydane-knihy/frantisek-gel-529>
- DREW, Paul, 1987. Po-faced receipts of teases. *Linguistics* [online]. vol. 25, no. 1, s. 219–253 [cit. 2023-01-22]. ISSN 0024-3949. Dostupné z:

https://www.researchgate.net/publication/247195027_Po-faced_receipts_of_teases

- GHOSH, Debanjan a Smaranda MURESAN, 2018. *With 1 Follower I Must Be AWESOME :P: Exploring the Role of Irony Markers in Irony Recognition. Proceedings of the Twelfth International AAAI Conference on Web and Social Media* [online]. s. 588–591 [cit. 2023-03-16]. ISSN 2334-0770. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/324558656_With_1_follower_I_must_be_AWESOME_P_Exploring_the_role_of_irony_markers_in_irony_recognition
- GRICE, Herbert Paul, 1975. Logic and Conversation. *Syntax and Semantics* [online]. vol. 3, s. 41–58 [cit. 2023-01-12]. ISSN 0092-4563. Dostupné z: https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/52084711/Grice-Logic-libre.pdf?1489050780=&response-content-disposition=inline%3B+filename%3DGrice_Logic.pdf&Expires=1674329332&Signature=NEaFJS7uqs1fkVSTRqt~OMEHnORSIQ0KtB4aYoM9WS2-pHA~2xDmAmJNBaA3phoB9JaM-c9x5GsBr1qnLswRel4P-Gatte2EDX65XLxB0Qg1t1XmIL1RFHYpJBuQuMAYIEiyh32n1txu9H0gsYcOTDv3YHZnx6i2Ev-Skn2Vy2NzRpA~hfDV~6oZ9otcMLPkdLnsZNVv-o04TAksQtYykc01cKFebPVjJpDJO-0nHHb61r8VHpxdpi2pSGGpo1rKk8gM~MKILPKIgyefA6NmAUfdMVYz7d04kh~XitR7rCsQpVO2qbsnK7q62p5MWr7cJ~97jrYzLvltx0Fgshg_&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA
- GRICE, Herbert Paul, 1978. Further Notes on Logic and Conversation. *Syntax and Semantics* [online]. vol. 9, s. 41–57 [cit. 2023-01-12]. ISSN 0092-4563. Dostupné z: https://aardvark.ucsd.edu/language/grice_further_notes.pdf
- The Mark Twain House & Museum. *A Life Lived in a Rapidly Changing World: Samuel L. Clemens, 1835-1910* [online]. The Mark Twain House & Museum: ©2023 [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://marktwainhouse.org/about/mark-twain/biography/>
- MATEO, Marta, 1995. The Translation of Irony. *Meta* [online]. vol. 40, no. 1, s. 171–177 [cit. 2022-05-22]. ISSN 1492-1421. Dostupné z: <https://www.erudit.org/en/journals/meta/1900-v1-n1-meta184/003595ar.pdf>
- Městská část Praha 2. *František Gel (Vinohrady)* [online]. Městská část Praha 2: ©2018–2021 [cit. 2023-02-05]. Dostupné z: <https://encyklopedie.praha2.cz/osobnost/1669-frantisek-gel>
- MONEVA, Ángeles Ruiz, 2001. Searching for Some Relevance Answers to the Problems Raised by the Translation of Irony. *Revista Alicantina de Estudios Ingleses* [online]. vol. 14, s. 213–247 [cit. 2023-03-01]. ISSN 2171-861X. Dostupné z: https://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/5321/1/RAEI_14_14.pdf

- Národní filmový archiv. *Jana Mertinová* [online]. NFA: ©2023 [cit. 2023-02-05]. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/person/41386/jana-mertinova>
- Národní knihovna ČR. *SKC – Výsledky vyhledávání* [online]. NK ČR: ©2014a [cit. 2023-02-05]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/ML34QFSK5DJRX4G14V8J84S345GD1XQLKITH1RFED8VRAP35GJ-52459?func=find-b&find_code=WAU&x=14&y=15&request=franti%C5%A1ek+gel&filter_code_1=WTP&filter_request_1=&filter_code_2=WLN&adjacent=N
- Národní knihovna ČR. *SKC – Výsledky vyhledávání* [online]. NK ČR: ©2014b [cit. 2023-02-05]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/J153YPH6ACSG5RN96VE2D8BCQ2X5F2AFVL9HCDSFFUB374TTAB-09859?func=find-b&find_code=WAU&x=26&y=10&request=jana+mertinov%C3%A1&filter_code_1=WTP&filter_request_1=&filter_code_2=WLN&adjacent=N
- NEKULA, Marek, 1991. Signalizování ironie. *Slovo a slovesnost* [online]. roč. 52, s. 10–20. Dostupné z: https://www.academia.edu/42776730/Signalizov%C3%A1n%C3%AD_ironie
- Obec překladatelů. *Mertinová Jana* [online]. Obec překladatelů: ©2016–2023 [cit. 2023-02-05]. Dostupné z: <http://databaze.obecprekladatelu.cz/databaze/M/MertinovaJana.htm>
- Obrys-Kmen. *Být tam, kde se něco děje* [online]. Obrys-Kmen: ©2001–2014 [cit. 2023-02-05]. Dostupné z: <http://www.obrys-kmen.cz/archivok/?rok=2001&cis=37&cl=03>
- Oxford Learner's Dictionary. *Irony* [online]. [cit. 2022-05-22]. Dostupné z: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/american_english/irony
- POLE, J. R., 2004. An Anatomy of American Irony. *Raritan* [online]. vol. 24, no. 1, s. 113–132 [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: <https://www.proquest.com/docview/203863606/fulltextPDF/768D7BD507D84928PQ/1?accountid=16730>
- ROY, Alice Myers, 1981. The function of irony in discourse. *Text – Interdisciplinary Journal for the Study of Discourse* [online]. s. 407–423 [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/text.1.1981.1.4.407/pdf>
- SKOROV, Pierre, 2009. Translating Literary Irony: Elements for a Practical Framework. *Vertimo Studijos*. [online]. vol. 2, s. 88–103 [cit. 2023-03-26]. ISSN 2029-4050. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/316500254_TRANSLATING_LITERARY_IRONY_ELEMENTS_FOR_A_PRACTICAL_FRAMEWORK_PIERRE_SKOROV/link/5903c71b4585152d2e9306f1/download
- SPERBER, Dan a Deirdre WILSON, 1981. Irony and the Use-Mention Distinction. *Radical Pragmatics*. [online]. s. 295–318 [cit. 2022-11-26]. ISBN 978-

0121796600. Dostupné z: <http://dan.sperber.fr/wp-content/uploads/IronyAndTheUseMentionDistinction.pdf>

SPERBER, Dan a Deirdre WILSON, 1992. On Verbal Irony. *Lingua*. [online]. s. 53–76 [cit. 2023-01-17]. ISSN 0024-3841. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/256279386_On_Verbal_Irony

Univerzita Karlova v Praze. Ústav translatologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. *Jana Mertinová* [online]. ÚTRL FF UK a KAA FF MU: ©2008–2023 [cit. 2023-02-05]. Dostupné z: https://www.databaze-prekladu.cz/prekladatel/_000005851

Anotace

Název práce: Komparativní analýza signálů ironie v českých překladech románu *Dobrodružství Huckleberryho Finna*

Autor práce: Pavlína Fišerová

Vedoucí práce: Mgr. Jitka Zehnalová, Dr.

Počet stran: 44

Počet znaků: 76 259

Počet citovaných zdrojů: 41

Klíčová slova: ironie; překlad ironie; signály ironie; Dobrodružství Huckleberryho Finna; Mark Twain; situační ironie; verbální ironie; František Gel; Jana Mertinová; druhy ironie

Abstrakt: Tato bakalářská práce se zabývá analýzou změn v přístupu k překladu ironie v průběhu času. V rámci této práce byly vybrány dva české překlady románu *Dobrodružství Huckleberryho Finna* a následně byly analyzovány a porovnávány na základě jejich signálů ironie za účelem zjištění, jestli lze pozorovat změnu v jejich strategii k přístupu signalizace ironie.

Annotation

Title: Comparative analysis of signals of irony in Czech translations of the novel *The Adventures of Huckleberry Finn*

Author: Pavlína Fišerová

Supervisor: Mgr. Jitka Zehnalová, Dr.

Number of pages: 44

Number of characters: 76 259

Number of references: 41

Keywords: irony; translation of irony; signals of irony; The Adventures of Huckleberry Finn; Mark Twain; situational irony; verbal irony; František Gel; Jana Mertinová; types of irony

Abstract: This bachelor's thesis is concerned with the analysis of the changing tendency of the approaches to the translation of irony over time. Within the scope of this thesis, two Czech translations of the novel *The Adventures of Huckleberry Finn* were selected and subsequently analysed and compared based on their signals of irony to find out if a change in the strategy of signalling irony can be observed.